ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ

ਦਸੰਬਰ 2000

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਬੰਧੀ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ

ਅੰਕ 12 ◆ ਸਾਲ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ◆ ਦਸੰਬਰ 2000

ਸੰਪਾਦਕ (ਆਨਰੇਰੀ)
ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ
ਐਮ. ਏ. (ਸੰਗੀਤ, ਪੰਜਾਬੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਐਨ), ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ (ਆਨਰੇਰੀ)
ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦਵਾਣ
ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਸਹਿਯੋਗੀ
ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਸ. ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ

2 ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ

4 **Diligence**
Dr. Jagir Singh

5 ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ

6 ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ਉਸੁ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ
ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ

11 ਉਸਤਾਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ

13 ਦੁਖ ਦਾਰੂ-ਔਖੇ ਪਲ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਏ?
ਰੇਣੁਕਾ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

14 ਰਾਗ-ਵਿੱਦਿਆ
ਸ਼ਿਵ ਨਾਥ

15 ਭਾਈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ
ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦਵਾਣ

16 ਆਉ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖੀਏ
ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਤ ਸਿੰਘ 'ਰਾਹੀ'

18 **Sikh Musicology**
Dr. Gurnam Singh

23 **By not being spiritually universal, are we not denying sikhi ourselves?**
Bhagawant Singh Dalawari

28 **Role & Responsibility**
Taru Bahl

31 ਸੁਰ-ਲਿਪੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

34 ਸੁਰ-ਲਿਪੀਆਂ
ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਕਵਰ ਚਿੱਤਰ : ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ
ਅ. ਸ. ਵਾਲੀਆ

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰ:-4-8-90 ਮਿਤੀ 20-2-91 ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ।

■

Donations are eligible for relief u/s 80 G of Income-Tax Act, 1961 vide CIT/ CHD/80-G/78/Tech. Dated 30-7-1999 valid upto 31-3-2001

ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਲਈ ਪਤਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)
1246/I, ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160 022
ਫੋਨ :
0172-701396, 713915
E-mail:
drjagirsingh@mailjol.com

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :
ਪਿਛਲਾ ਕਵਰ
6000 ਰੁਪਏ
ਕਵਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪੰਨੇ
4000 ਰੁਪਏ
ਸਾਧਾਰਨ ਪੂਰਾ ਪੰਨਾ
2000 ਰੁਪਏ

ਚੰਦੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

ਦੇਸ਼ ◆ ਇਕ ਕਾਪੀ 15 ਰੁ. ◆ ਸਲਾਨਾ 150 ਰੁ. ◆ ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ (15 ਸਾਲ) 1500 ਰੁ
ਵਿਦੇਸ਼ ◆ ਸਲਾਨਾ 30 $ ◆ ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ (15 ਸਾਲ) 300 $

■

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਲਈ ਚੈੱਕ/ਡਰਾਫਟ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਜੀ।

■

ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ' ਨੇ ਸਿਰਜਣਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰਜ਼, ਐੱਸ.ਸੀ.ਐੱਫ. 107, ਫੇਜ਼ -7, ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ 422, ਸੈਕਟਰ 15-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

COMPUTER TYPE SETTING
sohal specials
Designers & Printers
(Pager: 9610408677)

ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਧੀਆ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਟਰ ਨਿੱਗਰ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਤ੍ਰਕਾ ਹੋਰ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਐਮ. ਏ.

ਮੁਹਲਾ ਬੜੀ ਸਰਕਾਰ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਰੋਪੜ) 140 118

★ ਆਪ ਜੀ ਦਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਤਬਲਾ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਹਾਥਰਸ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਸੰਗੀਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪੇਜ ਵਧਾਏ ਜਾਣ।

ਡਾ. ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ D.H.B.

R7-4B, Ravi Nagar Extention, Dharam puri, New Delhi-18

★ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਰਚਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਚੇ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹਨਾਂ 'ਚ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਡਮੁੱਲਾ, ਬੜੇ ਹੀ ਸਰਲ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਜੋ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹੈ ਇਹ ਅਤਿ ਵਿਲੱਖਣ, ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਅਤੇ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਮਾਣ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੈ।

Dr. Jagir Singh Noor

A-9, Green Park, Chahal Nagar, Phagwara 144 401

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜੋ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਟਰਸੱਟ ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਾਂ।

Tirlochan Singh

3296, Sector: 19-D, Chandigarh 160 019

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਰਸਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉੱਥੇ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਆਸ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋਗੇ।

ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਕੋਟ ਨੰ: ਸੀ-1074, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ,

ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

★ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਸਿਤੰਬਰ ਅੰਕ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿਲਾਵਰੀ ਦੇ ਲੇਖ 'ਆਓ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਞ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਲੇਖ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿੱਚ ਧੰਨਵਾਦ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦੇ ਉਲੇਖ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਨੇ ਕਲੇਵਰ ਤੇ ਨੁਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਹੈ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਵਿਚ ਛਪੇ ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਲੇਖਕ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਲੇਖ ਵਜੋਂ ਛਾਪ ਕੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਕਦ ਹੀ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਫਤਾਵਾਰੀ 'ਅੰਗ ਸੰਗ' ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸੰਸਕਰਣ 'ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੇਗਾਨੇ ਮਹਾਰਾਜ' ਤੇ 'ਸਾਡਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਬੇਗਾਨਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ' ਦਾ ਸੰਦਰਭ ਉਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਹੀ ਲੱਭਿਆ ਸੀ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਲੀਨ ਪਹਿਚਾਨ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛਪ ਰਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ!

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ

162 ਏ, ਗਰੇਨ ਮਾਰਕੀਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

★ We are really grateful to you for providing valuable information through 'Amrit Kirtan'. May you efforts to spread 'Gurmat' flourish further through his bountiful 'Kirpa'.

Umrao Singh Kang

42, Sector: 28-A, Chandigarh

★ I am very happy that I am receiving 'Amrit Kirtan' regularly and the articles are very much liked -Gurbani as well as lives of religious dignities. I hope that I will be receiving regularly. I hope that 'Amrit Kirtan' shall flash like anything. I also send well wishes for Dr. Jagir Singh's long life & service to the Sikh Sangat.

Parhalad Singh

A-67, Hari Nagar, New Delhi 110 064

★ The magazine is really a very good Punjabi monthly which is pertaing to Gurbani Kirtan and Gurbani understanding. It may serve the Sikh community forever and be published regularly, with a magnificant face and good contents. I am really interested in it and I feel it will help me in developing Kirtan sense and literal sense.

Ranbirjit Singh

c/o Gurudwara Guru Arjan Dev,

Simbal Camp, Jammu

★ 'ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ' ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਹਰੀਰ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। 'ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ' ਵਲੋਂ ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ, 'ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਬਾਬੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਕੀਰਤਨਕਾਰ' ਵਲੋਂ ਸ੍. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ, 'ਸਫਲ ਜੀਵਨ' ਵਲੋਂ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁੰਜਾਹੀ, 'ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ' ਲੇਖ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, 'ਰਬਾਬੀ ਮਰਦਾਨਾ' ਲੇਖ ਵਲੋਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ, 'ਸ਼ਬਦ ਕੰਪੋਜ਼ਰ ਸੰਗਤੀਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਵਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਦਿਕ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। 'ਆਉ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖੀਏ' ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ, ਸੁਰ ਲਿਪੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵਲੋਂ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿੱਚ 'ਰੂਪਕ ਤਾਲ ਦੀ ਬੰਦਸ਼' ਤੇ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਵਿੱਚ 'ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੀ ਬੰਦਸ਼' ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਗੁਰਮੁਖ ਢੂਡ ਢੂੰਢੇਦਿਆਂ ਆਦਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਬਿਲੇ ਤਾਰੀਫ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ

C/o ਅਸ਼ੋਕਾ ਰਿਫਰੈਸਮੈਂਟ, ਮੰਡੀ ਹਰਜੀ ਰਾਮ, ਮਲੋਟ

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜੋ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ' ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਾਂ।

ਤਿਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ

3286 Sector: 9-D, Chandigarh

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਲੇਖ ਜਿਵੇਂ ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਹਿਰੀਰ, ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰੰਪਰਾ, ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿਲਾਵਰੀ ਵਲੋਂ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜੀਏ' ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ 'ਆਉ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖੀਏ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ। ਦਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਤਬਲੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿਣਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲੇਖ 'ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਬਾਬੀ ਤੇ ਗੈਰਸਿੱਖ ਕੀਰਤਨਕਾਰ' ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਹੈ।

ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਸ੍. ਤਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

15/770, ਕਾਜੀ ਕੋਟ ਰੋਡ, ਮੁਹਲਾ ਨਾਨਕਸਰ,

ਤਰਨਤਾਰਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

★ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਕੈਸਟਾਂ ਸਬੰਧੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਤੀਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪਬਲੀਸ਼ਰ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਪੱਲੇ ਕਾਣੀ ਕੌਡੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।

ਸੁਭਾਸ਼ ਪਰਿਹਾਰ

ਕੋਟਕਪੂਰਾ 151 204

DILIGENCE

Dr. Jagir Singh

When I was studying in the eighth class my handwriting was not good. My method of working was also bad, so I barely passed the class. When I entered the ninth class there was a very good teacher who used to teach us Punjabi. His name was Giani Balwant Singh.

One day he checked the bags of all the students. When he looked into my bag, which was untidy, he asked me to tidy it and cover my books. On going through my notebooks he got very angry because my handwriting was very bad. He told me that I should not write carelessly even in my rough copy. Writing in a rough manner makes the hand writing bad. While observing my writing be pointed out that all the letters written by me were not bad, only the shapes of some letters needed improvement. He gave me a set of letters and asked me to write them twenty times. This practice made my hand writing better. In this way I improved my hand writing in Hindi and English.

When I began learning music from Prof. Yash Pal of Chandigarh, he taught me the intricacies of classical Indian music. He used to guide me to sing each note very carefully. Shifting from one note to another, staying at one note, leaving that note and to do these exercises carefully. He described the characteristics of ragas with the help of the shapes of letters. He told me that every raga has its own peculiar identity. It has its own mood and shape. Just like the letters E F, PRK, O Q, VUW have little differences in their shapes, only a small line can change one letter into another. Similarly only one note can change a raga. Even singing the same note in a different manner can change a raga.

Good mannered people are likely to be good artists. Sobha Singh a renowned artist described an anecdote in his autobiography about an artist :

The owner of an opera house was in need of a good violinist. He asked his agent who told him about one and said- "He is very good but we have to go to his house for an interview." The owner agreed. Both went to the violinist's house which was situated on a mountain. When they reached the house the violinist was sitting in his garden and enjoying the warm sun. Looking at the guests he offered the chairs and some oranges. The way in which he presented those oranges was very impressive. He peeled the oranges with a little knife and separated the threads with a little scissor. He offered salt in a lovely plate. When they finished eating oranges his wife brought warm water to wash their fingers. The guests appreciated the oranges. When they were to leave, the owner of the opera house gave his card and invited him to play the violin in his opera house. On the way back the agent asked the owner why he had offered the job to the violinist without hearing him play. The owner said- "The way in which he behaved and offered oranges is the guarantee that he is a good artist."

PAGE SPONSORED BY : AHUJA FAMILY

C-353, Defence Colony New Delhi 110 024

ਪਉੜੀਆਂ

ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਮਿੱਤਰ ਹਨ ਡਾ. ਜੇ. ਐਸ. ਚੋਪੜਾ ਜੋ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ। ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੋਲ-ਗੋਲ ਪਉੜੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਪਉੜੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਮਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਐਮ. ਏ. ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਲਗਾਓ ਹੈ, ਵੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਸ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਰਿਟਾਇਰਡ ਆਈ. ਏ. ਐਸ.) ਜੋ ਬੜੇ ਸੁਹਿਰਦ, ਨਿਮਰ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਏ। ਉਹ ਘਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- “ਭੈਣ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਜਾਓ ਤਾਂ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਓ ਤਾਂ ਵੀ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।”

ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਭੈਣ ਜੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਬੜਾ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

ਮੇਰਾ ਦਫ਼ਤਰ ਸੱਤਵੀਂ ਮੰਜ਼ਲ ਉਪਰ ਹੈ। ਪੂਰੀਆਂ 154 ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਲਿਫਟ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਲਿਫਟਮੈਨ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਚੰਗਾ ਬੋਲਣਾ, ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਲਿਫਟਾਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸਣਾ, ਫਿਰ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਮਾੜਾ ਹੋਣ ਤੇ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੀ। ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੱਕ ਹਫ਼ਦਿਆਂ-ਹਫ਼ਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚਣਾ। ਮੂਡ ਖ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਇਂਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਾ।

ਪਰ ਹੁਣ ਪਉੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨੀਆਂ ਪੈਣ ਤਾਂ ਹਰ ਪਉੜੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸਰੀਰ ਲਈ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਕਸਰਤ ਹੈ। ਪਉੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਤੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੁਕ ਹੈ:

ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ ਚੜੀਐ ਹੋਇ ਇਕੀਸ

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪਉੜੀਆਂ ਦੇਖਾਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ।

ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ਉਸੁ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ

ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ
C-131, Sonari West, Jamshedpur - 831 011

ਮੇਰੀ ਕੁਝ ਆਦਤ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, "*ਉਲਾਹਨੋ ਮੈ ਕਾਹੂ ਨ ਦੀਓ*" (ਪੰਨਾ 987), ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਹੈ, perfect ਹੈ, ਅਭੁਲ ਹੈ ਉਹਦੀ planning ਤੇ timing ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ - "*ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੋ ਕੀਓ*" (ਪੰਨਾ 978), "*ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ*" (ਪੰਨਾ 6), ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਛਮ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪੂਰਬ ਲੈ ਜਾਏ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ planning fail ਕਰ ਦੇਵੇ, ਅਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਪਰੀਤ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਬੀਮਾਰੀ ਚਮੁਟ ਜਾਵੇ, ਅਮੀਰੀ ਤੇ "ਅਖੌਤੀ ਸੁਖ" ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ "ਅਖੌਤੀ ਦੁਖ" ਦੇ ਦਿਨ ਲੈ ਆਵੇ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ (ਦੁਖ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਮਨਾਈ) ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਣੇ ਹਨ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ "*ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ...*" (ਪੰਨਾ 469), ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ "*... ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਨਾ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ*" (ਪੰਨਾ 469)।

ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਖ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ" (ਪੰਨਾ 188) ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੋਝੀ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਸੁਖ ਚਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਖੇਲ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਜ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਰਸ ਹੈ ਖੇੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ (ceaseless) ਹੈ, "*... ਸੁਖ ਪਾਇਓ ਦਿਨ ਰਾਤਿ*" (ਪੰਨਾ 681), "*ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਰਲੀਆ ਕਰੇ ਕਾਮਣਿ...*" (ਪੰਨਾ 247) ਵਾਲਾ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸੁਹਾਗਣ ਦਾ ਸੁਹਾਗ ਨ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਛਡ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ, ਨਾ ਭਉ ਹੈ, ਨਾ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਨਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ, ਨਾ ਸਾੜਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ।

ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੇਖਿਆ, ਸੁਣਿਆ, ਮਾਣਿਆ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਸੰਗ ਅਚਾਨਕ ਆਖਿਰੀ ਸਮੇਂ ਕੈਂਸਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਪੂਜਨੀਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸਤਿਸੰਗੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਮੁੰਬਈ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ 7-15 ਅਕਤੂਬਰ ਇੱਥੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਲਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੇਡ ਵਰਤੀ, ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ -ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ deserve ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲੋੜ ਹੈ- ਨੇ ਆਪਣੀ perfect planning ਵਿਖਾਣੀ (unfold) ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਸੀਨੀਅਰ ਸਤਿਸੰਗੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੇਖਭਾਲ (personal care) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਬੰਬਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ, ਮੁੰਬਈ ਦਾ ਦੌਰਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗੀ ਡਾਕਟਰ (ਸਰਜਨ) ਬੇਟਾ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਜਿਸ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ VIP ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲੇਰੀਆ ਤੇ ਫਿਰ ਟਾਈਫਾਈਡ ਕਾਰਣ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕੈਂਸਲ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ ਤੋਂ ਸਤਿਸੰਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕੀਤੀ- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਚਾਅ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਸੁ ਸੰਗਤ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਮਤਲਬ, ਜੋ-ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ plan programme ਤੇ execute ਕੀਤਾ ਸਰਵੋਤਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਸੀਨੀਅਰ ਸਤਿਸੰਗੀ ਜੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ Treatment Rehabilitating

Centre ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸੁ ਰੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੰਡਾਣਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਰੰਗ ਦੀ ਕੁਝ ਰੰਗਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਾਨਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

1. ਬਰਥਡੇ (Birthday) ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਨਾਈਦਾ ਹੈ : ਦੁਨੀਆਂ ਮਨਾਂਦੀ ਹੈ ਬਰਥਡੇ (ਜਨਮਦਿਨ) ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਫੂਕ ਕੇ, ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਵੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ -*"ਅਵਤਰਿ ਆਇ ਕਹਾ ਤੁਮ ਕੀਨਾ॥ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਕਬਹੁ ਲੀਨਾ"* (ਪੰਨਾ 792) ਤੇ ਨਾਮਹੀਨ ਬਰਥਡੇ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਾਲਖ ਹੀ ਮਲਦੇ ਹਨ,*"ਨਾਮਹੀਨ ਕਾਲਖ ਮੁਖਿ ਮਾਇਆ"* (ਪੰਨਾ 366) ਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਅਰਥਹੀਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੋਝ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ:

"ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਾਇਆ"

(ਪੰਨਾ 367)

"... ਵਿਸਰਿਆ ਜਿਨੁ ਨਾਮੁ ਤੇ ਭੁਇ ਭਾਰੁ ਥੀਏ"

(ਪੰਨਾ 488)

ਅਸੀਂ ਸਰਵੋਤਮ ਤੇ ਦੁਰਲਭ ਮਨੁਖਾ ਜੋਨੀ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂਦੇ ਤੇ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਰੋਲ ਕੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੱਥਾ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬਰਥਡੇ ਫਿਰ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਰਥਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਥੇ ਵੀ ਮੌਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮੀ ਜੀਵਨ ਜੀ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅੱਗਾ ਵੀ ਸੁਆਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਰਥਡੇ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੰਜ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ -

"ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ਉਸ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ
ਜਿਤੁ ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰੈ ਆਇਆ"

(ਪੰਨਾ 749)

"ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧੂ
ਭਲੇ ਦਿਨਸ ਓਇ ਆਏ"

(ਪੰਨਾ 671)

ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਜਨਮਦਿਨ ਮਨਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ।

"ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠ॥..."

(ਪੰਨਾ 957)

"ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲਾ
ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਕਉ ਰਾਖਿ ਲੀਆ॥
ਕਾਟਿਆ ਰੋਗੁ ਮਹਾਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ॥"

(ਪੰਨਾ 383)

"ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਮੋਕਉ ਸਾਧੂ ਦੀਆ
ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟੇ ਨਿਰਮਲ ਥੀਆ॥
ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਨਿਕਸੀ ਸਭ ਪੀਰਾ
ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਦਰਦਾ ਜੀਉ॥"

(ਪੰਨਾ 101)

"ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਢਿਆ
ਪ੍ਰਭਿ ਜਲਨ ਬੁਝਾਈ..."

(ਪੰਨਾ 814)

ਤੇ ਅਰਜੋਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ (1) ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ

"ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਭ
ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਸੈ ਮੇਹੁ"

(ਪੰਨਾ 652)

ਅਤੇ

(2) ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਪਲ-ਪਲ ਜੀਣ ਲਈ,

"ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ॥
ਮੇਰਾ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪੋ
ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨਾ ਮਾਇ"

(ਪੰਨਾ 990)

"ਨਿਬਾਹਿ ਲੇਹੁ ਮੋਕਉ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ
ਓੜਿ ਪਹੁਚਾਵਹੁ ਦਾਤੇ"

(ਪੰਨਾ 209)

"ਅਜਹੁ ਸੁ ਨਾਉ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਹਿ
ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਹੋਇ"

"ਆਜ ਮੇਰੀ ਸਾਲਗਿਰਹ ਹੈ ਰਹਿਮਤ ਕਰ ਦੋ।
ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾ ਵਰਦਾਨ ਲਿਖ ਦੋ।"

ਬਰਥਡੇ ਕੇਕ ਕਟਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਲ

ਕੇ ਕੋਹੜ ਦੇ ਅਪਾਹਿਜ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਬੱਚੀ ਜਿਸਨੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਧੀ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖੁਆਈ, ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਮਰੀਜਾਂ ਦੇ ਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਟਾਫੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਰਥਡੇ ਮਨਾਇਆ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਕਦੇ ਜਨਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਿਨਾ ਜਨਮੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ।

2 **ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ** : ਜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਦੂਤ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਪਿਆਰ ਹੀ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਨਫਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਹ ਪਿਆਰ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਦੁਖਿਆਰਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਖਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਹ ਖਿਮਾ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਉਦਾਸ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਸਿਦਕ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਆਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਮ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਿਖੇਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਲਾਬ ਫੁਲ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, "*ਤਿਸ ਕੀ ਸੋਇ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਹਰਿਆ*" (ਪੰਨਾ 403)।

ਐਸੇ ਹੀ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਥੇ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜੋ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਠੰਢ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਮਰੀਜ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਨਭਾਵਨ ਖਾਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਦੇਣੀ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਫਸਾਦ ਕਾਰਣ ਉਤਪੰਨ ਕੜਵਾਹਟ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿੱਚ ਘੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ "ਪਹਿਰੇ ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰ" ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਠੰਢ ਵਰਤ ਜਾਏ, ਜੋ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਏ ਉਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨਮੋਲ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਨੌਜੁਆਨ ਬੱਚੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਈ, ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ (ਉਹ interior decoration ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ) ਤੇ ਆਮੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ- ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ material ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਵੇਂ materially ਕੰਗਾਲ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੌਲਤ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਅਨੰਦ ਆਪ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਐਸੀ ਕੋਈ ਚੀਜ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ, ਹੈ ਨਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ।

3. **"ਤਜਿ ਸਭਿ ਭਰਮ ਭਜਿਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ... ਅਟਲ ਇਹੁ ਧਰਮੁ"** (ਪੰਨਾ 196) : "*ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ*" (ਪੰਨਾ 1136), ਕੁਝ ਵੀ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਦੇ ਲੇਬਲ ਦੀ ਕੋਈ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਮੁਸਲਿਮ ਹੈ, ਇਸਾਈ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਹੈ, ਜੈਨੀ ਹੈ, ਬੋਧੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "*ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ*" (ਪੰਨਾ 885), ਤੇ ਹੁਕਮ ਇੱਕੋ ਹੈ, "*ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ*" (ਪੰਨਾ 72), ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ priority no. 1 (ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ) ਬਨਾਣਾ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੈ- "*ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿੰਨ ਸੇਈ ਸਚਿਆ*" (ਪੰਨਾ 488)। ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਕੁਦਰਤ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪੂਜਾ ਤਰੀਕੇ ਉਸ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹਨ, "*ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਮਾਜ ਓਈ*"। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਲੱਗਾ ਕਿ "ਜੋ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਹਿ-ਧਰਮੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਲੇਬਲ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ।" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ 1200 ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ centre ਵਿੱਚ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਸ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਭੈਣ-ਭਰਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਰੋਗੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। "*ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ*", "*ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨ ਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ*" (ਪੰਨਾ 1299), "*ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ ਨ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ*" (ਪੰਨਾ 671) ਜੋ "*ਭਜਿਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ*" ਅਰਥਾਤ ਅਟਲ ਧਰਮ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪਰਤੱਖ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਇਸ ਨਿਰਾਲੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗਰਵ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

4. **"ਹਮ ਰੁਲਤੇ ਫਿਰਤੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛਤਾ..."** (ਪੰਨਾ 167) : ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ littleness ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਅਹਿਸਾਸ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਿ ਉਸਦੀ ਤਮਾਮ ਨਾਲਾਇਕੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਸਦੀਆਂ ਦੁਨੀਆਵੀ ਲੋੜੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ; ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਵੀ ਗਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"ਮੇਰੀ ਸੰਗਤਿ ਪੋਚ ਸੋਚ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥
ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਕੁਟਿਲਤਾ ਜਨਮੁ ਕੁਭਾਂਤੀ"

(ਪੰਨਾ 345)

"ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ॥
ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ..."

(ਪੰਨਾ 1106)

ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਦੋਂ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਗਾਂਉਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ :

1) ਮੇਰੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਥਰੂ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਵਨ ਸਾਈਆਂ।
ਤੂੰ ਇੱਕੋ ਇੱਕੋ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨ ਮੇਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਾਈਆਂ।
2) ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਮੇਰੀ ਕੀ ਪੁਛਦਾ ਹੈਂ ਕੋਈ ਪੁਛਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ।
ਦੋ ਨੈਣ ਜਦੋਂ ਰੋ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਦੋ ਦਿਨ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।
3) ਜਬ ਭੀ ਤੁਮਕੋ ਯਾਦ ਕਰੂੰ ਆਂਸੂ ਆ ਜਾਏਂ।
ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਕਹਿ ਜਾਏਂ।
4) ਮੁਝ ਮੇਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਥਾ, ਨਾ ਹੋਗਾ।
ਤੇਰੇ ਪਤਿਤਪਾਵਨ ਹੋਨੇ ਕਾ ਯਿਹ ਸਬੂਤ ਹੀ ਹੋਗਾ।

ਬਸ ਇਹੋ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ, "ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਨਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ", ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ। ਕਮਾਲ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ- ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜੋ ਤਾਂ ਸਜਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਭਾਰਾ ਗੁਨਾਹ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਸੱਚੇ, ਮਨ ਨਾਲ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਆਫੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

"ਅਜਾਮਲੁ ਪਾਪੀ ਜਗੁ ਜਾਨੇ
ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰਾ"

(ਪੰਨਾ 632)

"ਕਾਮ ਕਰੋਧਿ ਮੋਹਿ ਵਸਿ ਕੀਆ,
ਕਿਰਪਨ ਲੋਭਿ ਪਿਆਰੁ॥
ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ,
ਹੋਆ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੁ॥
ਪੋਥੀ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਿਛੁ ਕਦੇ ਨ ਕਰਨਿ ਧਰਿਆ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
ਤਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਤਰਿਆ॥"

(ਪੰਨਾ 71)

ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਤੇ ਸ਼ੌਕ ਬਖਸ਼ਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਸ ਦਇਆਲਤਾ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਏ।

5. "ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ..." (ਪੰਨਾ 1002) : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਦਇਆਲਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਕਿਰਤਘਣਤਾ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਉਗਣਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾ ਘੜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਤਰਾਸ਼ਿਆ (ਘੜਿਆ) ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੋਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਉਹ ਹੀਰਾ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿ ਉਠਦਾ ਹੈ :

"ਕਤ ਜਾਈਐ ਰੇ ਘਰਿ ਲਾਗੋ ਰੰਗੁ॥

ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਨ ਚਲੈ ਮਨੁ ਭਇਓ ਪੰਗੁ॥"

(ਪੰਨਾ 1195)

"ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ॥
ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ॥"

(ਪੰਨਾ 102)

ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਜਲਾਲਤ ਨੋਟ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਰਪਾ ਲਈ :

"ਸੁਨਹੁ ਬੇਨੰਤੀਆ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਰਾਮ॥
ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਭਰੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਚੇਰੇ ਰਾਮ॥"

(ਪੰਨਾ 547)

"ਹਰਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰਹੁ ਪਾਖਣ ਹਮ ਤਾਰਹੁ
ਕਢਿ ਲੇਵਹੁ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਇ ਜੀਉ॥"

(ਪੰਨਾ 446)

"ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ"
(ਪੰਨਾ 819) ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਐਸੇ ਜਨ ਨੂੰ, ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਰੀਦਗੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ-

"ਕੰਤ ਪਕਰ ਹਮ ਕੀਨੀ ਰਾਨੀ"

(ਪੰਨਾ 394)

ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਚੀਖ ਉਠਦਾ ਹੈ :

"ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ਉਸ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ
ਜਿਤੁ ਤੁਮਰੇ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ॥
"ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ॥"

(ਪੰਨਾ 749)

"ਮਾਨਕੁ ਪਾਇਓ ਰੇ ਪਾਇਓ,
ਹਰਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਥਾ"

(ਪੰਨਾ 1002)

"ਬਾਹਿਰ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ
ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ"

(ਪੰਨਾ 1002)

ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਚੰਦਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖੋ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੁਫਤ ਭੇਜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਉਸਤਾਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ
422, ਸੈਕਟਰ: 15-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਧਰਮ ਪੁਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੇਟ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਛੱਤ ਦੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਫੱਟੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੱਟੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਫੱਟੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਗੰਧਰਬ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ'। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਇਸ ਵਿਦਿਆਲੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਯਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਪਰ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਜ਼ਲ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਉਹ ਵਿਦਿਆਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਸਤਾਦ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਣ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਗਿਰਦ 'ਪਤੰਗਾ ਜੀ' ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਸਤਾਦ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇੰਜ ਹੀ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚੇਚ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਵਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਰੜ ਕਰਕੇ ਲੱਗਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੰਦਨ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਪਰ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ -'ਇਹ ਕਰਤੇ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹੈ'। ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਸਿੱਖ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਫਸੇ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾਮਵਰ ਕਲਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਮਵਰ ਕਲਾਕਾਰ ਵਾਲੀ ਕਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲੀਬੇਗ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ-ਬੀਬੀ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਚੀ ਜੀ ਸਨ, ਪਟਿਆਲੇ ਲੈ ਆਏ। ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਆਪ ਉਸਤਾਦ ਸ੍ਰ. ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਜਲੰਧਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ -ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਹਿਲ ਵਿਖੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਿਵਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੱਡੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਇਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਪਿੱਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿੱਸੀ। 75 ਕੁ ਗਜ਼ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਢਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੱਝ ਬੱਝੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਥਾਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਦੁੱਧ ਕਪੜੇ ਟੰਗੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ ਕੜਾਹ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਚੇਲੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਆਏ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਮੱਝ ਲਈ ਪੱਠੇ ਲੈਣ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੱਠੇ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਖਸ ਤਬਲੇ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸਤਾਦ ਸ੍ਰ. ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਤਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਾਇਨ, ਗਾਇਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸਤਾਦ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਬਲਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਪਰਫਾਰਮੈਂਸ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਆਏ। ਗੰਭੀਰ ਚਿਹਰਾ, ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸੋਲੋ ਵਜਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਾਲ

---

* ਇਹ ਲੇਖ 15 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿੱਚ ਚੁੱਪ ਛਾ ਗਈ। ਤਬਲੇ ਦੀਆਂ ਫਟਕੀਆਂ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਹ ਉੱਛੇ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਉਡਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਡੁਗੀ ਇੰਜ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਪਣੀ ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਰਾਜ਼ ਸਮਝਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਹਰਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ।

ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਵਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਟਾਈਲ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਤਾਂ ਤਬਲੇ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਗੌਣ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਚੰਗਾ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਗੋਂ ਬੋਝ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਛਿਪ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਰਿਆਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਹ ਰਿਆਜ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰਿਆਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਵਾਤ ਨਾ ਪੁੱਛੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਨਾ ਦਿਵਾ ਸਕੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ ਸਾਡੀ ਅਜੋਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਤਰਦਾ। ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ 'ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀਆ' ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੁੱਖੇ ਦਾ ਰਗੜਾ ਛਕ ਲੈਂਦੇ। ਫਿਰ ਜਾਂ ਇਹ ਨਸ਼ਾ ਜਾਂ ਤਬਲੇ ਦਾ ਰਿਆਜ਼। ਦੋਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਬਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤਲਖੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, 'ਕੌਣ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਤਬਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ'।

ਇਸ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਮੁਫਲਿਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ- ਕੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ?

Kalmi Chicken
Ho Ya Phir Balti Daal,
You Can Have It All!
at
Noor Restaurant

Give a lavish treat to your tastebuds with lip smacking vegetarian/non-vegetarian multi cuisine
Relish tempting rumaali roti and tandoori delights.
Nutritious health food for the diet conscious.
All this comes from our clean and hygienic kitchen

Hotel Pankkaj

S.C.O. 801-802, Sector 22 (Opp. Shivalikview), Chandigarh Phone: 709891-92

ਦੁਖ ਦਾਰੂ-ਔਖੇ ਪਲ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਏ?

ਰੇਣੁਕਾ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ 141 002

ਕਈ ਵਾਰੀ, ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਈ ਸੱਜਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜਦ ਸੁਖ ਰੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਦੁਖ ਰੂਪੀ ਦਵਾਈ ਜਾਂ ਦਾਰੂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੁਰਾਣੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਕਿ - *"ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ..."*।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਟੇਜ਼ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਅਤੇ ਤਰਕ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

ਐਪਰ ਜਦ ਆਪਣੇ ਤਨ ਉਪਰ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੰਢਾਈ ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਅਨੁਭਵ ਹੋਏ। ਦੁਖ ਤਾਂ ਰੋਗ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਐਸੀ ਦਾਰੂ ਜਾਂ ਅਉਖਦ (ਦਵਾਈ) ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮੰਗਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਰ, ਕੋਠੀ, ਬੱਚੇ ਵਹੁਟੀ ਅਤੇ ਦਾਲ-ਰੋਟੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਤੇ *"ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਨ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ"* ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਐਸ਼ੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਦ ਦੁੱਖ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਤਿ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਦੁਖ ਕੋਈ ਸਜਾ ਜਾਂ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਕਟ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦਾਤਿ ਕਹਿਣ ਦਾ ਗੁਣ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੀ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਡਟ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ, ਤਕਲੀਫਾਂ ਭੁੱਖਾਂ ਤੇ ਸਦਮਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਦਾਤਿ' ਜਾਂ 'ਬਖਸ਼ਿਸ਼' ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਉ, ਇਸ ਗੁਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀਏ...

ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਹਰਖ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੋਗ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਮੁਰਝਾਏ-ਮੁਰਝਾਏ ਅਤੇ ਉਦਾਸ। ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਵਿੱਚ ਖੱਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭਲਾ-ਭਲਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨੱਚਦੇ-ਟੱਪਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਗਮੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸੋਗ ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇ ਔਖੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਇਉਂ ਹਨ:

1. ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ : ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸਾ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇੜੇ ਜਾਂ ਦੂਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਮਨ ਹਲਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲੰਗਰ, ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸ ਹੋਈਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਜਾਏ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੰਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਜਾ ਹੋਈਏ ਸਗੋਂ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਈਏ।

ਜਦ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਜਾਂ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਦ ਪੁਰਾਤਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਾਹ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਆ। ਜਦੋਂ ਦੁਖ ਵਿੱਚ ਘਬਰਾਇਆ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਲਣਸਾਰ ਗੱਜ ਕੇ ਬੁਲਾਈ ਫਤਹਿ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਧਾ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਚਕੋਟੀ ਦੀਆਂ ਪੰਥਕ ਅਤੇ ਸਦਗੁਣਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਸਾਂਝ ਉਸ ਵੀਰ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜਦ ਵੀ ਉਦਾਸ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋਵੋ, ਘਰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵੋ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇ।

3. ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਜ ਨਾ ਸਕਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਝ ਵੀ ਸਾਡੇ ਔਖੇ ਪਲ ਬੀਤਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣਵੱਸ਼ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ

ਜਾ ਸਕੀਏ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ੳ) **ਪਾਠ ਕਰਨਾ** : ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਮਹਿੰਸਾ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਹਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਝਾੜਨੀਆਂ, ਬਾਗਵਾਨੀ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵਿਅਸਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਔਖੇ ਪਲ ਬਿਤਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸਾ ਦੇ ਪਲ ਜਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਿਲ ਤਾਂ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਵਰਗਾ ਪਾਪ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਖ ਦੇ ਪਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੁੱਖ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵੀ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ☬

ਰਾਗ-ਵਿੱਦਿਆ

ਰਾਗ-ਵਿੱਦਿਆ
ਸਮਝ ਮੇਰੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਫੇਰ ਵੀ ਲਗਦੈ
ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ
ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ
ਉਹ ਸਾਰਾ ਸੁਹੱਪਣ
ਜੋ ਸੁਰਾਂ ਛੇੜਨ ਤੇ
ਆ ਜਾਂਦੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ
ਸਾਹਮਣੇ

ਰੇਤ-ਥਲ ਅੰਦਰ ਵੀ
ਜੰਗਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ
ਕਲਪਨਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲਗਣੀ
ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਆਮਦ ਜਿਹੀ
ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ
ਉਹ ਪਾਣੀ ਟਪਕਦਾ
ਜੋ ਚੁਗਿਰਦੇ ਵਿੱਚ
ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿਤੇ।

ਦੀਪ ਜਗਣੇ
ਮੇਘ ਆਉਣੇ
ਰਾਗ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ
ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕਮਾਲ।

ਰਾਗ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ
ਹੈ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ੁਮਾਰ?
ਕਈ ਦਫਾ ਵੇਖੇ ਨੇ
ਮੈਂ ਅੱਖੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਪਸਰ ਦੇ ਅੰਬਰ ਤੇ
ਚਿਤਰਾਂ ਦੇ ਅਕਾਰ
ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਹਰਕਤ ਬਿਨਾਂ
ਝੂਟੀ ਹੈ ਲਗਦੀ ਪੀਂਘ ਮੈਂ
ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਛੋਹੇ ਨੇ
ਮੈਂ ਉਹ ਹਿਮ-ਸਿਖ਼ਰ
ਪਹੁੰਚਣਾ ਮੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਲਈ
ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੀਕਰ ਮੁਹਾਲ।

ਰਾਗ-ਵਿੱਦਿਆ
ਸਮਝ ਮੇਰੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ
ਫ਼ੇਰ ਵੀ ਲਗਦੈ
ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ
ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ
ਉਹ ਸਾਰਾ ਸੁਹੱਪਣ
ਜੋ ਸੁਰਾਂ ਛੇੜਨ ਤੇ
ਆ ਜਾਂਦੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ
ਸਾਹਮਣੇ।

ਸ਼ਿਵ ਨਾਥ
1257-C-L.I.G. ਫੇਜ਼-10, ਮੁਹਾਲੀ

ਭਾਈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ/ਇੱਕ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦਵਾਣ

ਪਿੰਡ ਬਾਸੀਆਂ ਬੇਦਵਾਣ ਡਾ. ਮੱਛਲੀ ਕਲਾਂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ)

ਭਾਈ ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ, ਸਵਰਗੀ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ 24-4-1940 ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਆਪ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਸਨ।

ਭਾਈ ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬੜੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ 1988 ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਕੀਰਤਨੀਏ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਕੀਰਤਨ ਅਭਿਆਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਨਿਵੇਕਲਾ ਰੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਸੇ ਕਲਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਆਪ ਸਿੰਘਾਪੁਰ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ, ਦੁਬਈ, ਕੁਵੈਤ ਤੇ ਅਰਜਨਟੀਨਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕੁਝ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 17 ਸਾਲ ਤੱਕ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਇਵਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਧੰਨਭਾਗ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 1982 ਤੋਂ ਰਾਗੀ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਫੇਰ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਕਲੋਨੀ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਕੀਤਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਵਪਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਉਹ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕਟਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਲਾ ਬਾਜੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਉਹ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕੈਸੇਟ ਕਲਚਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਮਾਣਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੇਨਤੀ

1. 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ Telephone No., Fax No. ਤੇ E-Mail Address ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਲ ਹੋਰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ।
2. ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ Subscriber No. ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਾ।
3. ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 15 ਤਰੀਕ ਤੱਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ, 1246 (I ਫਲੋਰ), ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160 022

Communication Centre
Formal Restaurants
Exhibition Rooms
Accommodation
Tours & Travels
Informal Eating
Conferencing
Floral Shop
Seminars

THE AROMA
Sector: 22 - C, Chandigarh,
Ph.: 700045-48 Fax : 0172-700051
E-mail : hotelaroma@glide.net.in
Website : www.hotelaroma.com

Premium Event Centre
Millennium Centre
Deliberations
Abhinandan
Exporama
Mind Set
Phulkari
Art Craft

Metres and metres of endless possibilities

ਆਓ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖੀਏ

ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ

ਬੀ-367, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸੁਨਾਮੀ ਗੇਟ, ਸੰਗਰੂਰ - 148 001 (ਪੰਜਾਬ)

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਸਬਕ ਸੁਣਾ ਕੇ ਅਗਲੇ ਸਬਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਦ ਕੀ ਹੁੰਦੀਐ?

ਗੁਰੂ ਜੀ : ਦਾਦ ਉਰਦੂ ਦਾ ਲਫ਼ਜ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਾਬਾਸ਼ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਕਰਨਾ ਐਪਰੀਸ਼ੀਏਟ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝਦਾਰ ਸਰੋਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਲਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ, ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਕਰਨ; ਉਸਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੈ। ਆਮ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਸਲਹਿਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਦਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਹੰਕਾਰ ਆ ਜਾਂਦੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਰਿਆਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਉੱਚਾ ਉੱਠਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫਿਰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਤਬਲਾ ਵਜਾ ਰਿਹੈਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਆਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਹੋਰ ਅੱਛਾ ਕਹਿਣ, ਨਾ ਕਿ ਰਿਆਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਕਰੋ।

ਉਸਤਾਦ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਆਪਣੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਰੀਫ ਨਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਉਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਈ ਜਾਉ। ਜਿਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਪਾਉਣੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ 'ਬੇਟਾ ਆਪਕਾ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ, ਅਜ ਕਲ ਇਤਨਾ ਅੱਛਾ ਬਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਹਮਨੇ ਤੋ ਕਭੀ ਐਸਾ ਸੋਚਾ ਭੀ ਨ ਥਾ ਕਿ ਤੁਮ ਇਤਨਾ ਅੱਛਾ ਬਜਾ ਲੇਤੇ ਹੋ।' ਕਹਿੰਦੇ 'ਲੌ ਜੀ ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ ਦਾਦ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗ ਗਿਆ।'

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਨਿਵੇ 'ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ', ਮਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਨਿਮਾਣਾ ਰਹੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਣ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦੈ ਤਾਂ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹੋ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਵੀ ਦਸ ਦਿਉ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ।' ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਰ ਨੀਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਇਸ ਲਈ ਹੰਕਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ?'

ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ।

ਤਾਲ ਰੂਪਕ : ਮਾਤਰਾਂ 7 ਭਾਗ 3 ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਤਾਲੀ, ਪਹਿਲੀ ਖਾਲੀ। ਇਹ ਤਬਲੇ ਦੀ ਤਾਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੋਲੋ ਵਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਿਆਲ ਅੰਗ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਸੀਤਖਾਨੀ ਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਸੁਗਮ ਸੰਗੀਤ ਗੀਤ, ਗਜ਼ਲ, ਭਜਨ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਤਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਪਲਟੇ, ਟੁਕੜੇ, ਪਰਨ, ਤਿਹਾਈਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਲੜੀਆਂ ਵੀ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤਾਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਖਾਲੀ ਤੇ ਸਮ ਹੈ।

	1	2	3	4	5	6	7
	X			1		2	
ਠੇਕਾ	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ
ਪ੍ਰਕਾਰ	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾਨਾ
	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਿੰਧਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਿੰਧਿੰ	ਨਾਨਾ
	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਾਧਿੰ	ਧਿੰਧਾ	ਧਾਧਿੰ	ਧਿੰਧਾ
	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਤਿਰ	ਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ
	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ
	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾਨਾ	ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਤਿਕਤਾ	ਤਿਰਕਿਟ

ਲਗੀਆਂ	ਧਾਧਾ	ਗਿਧੀ	ਨਾਗੇ	ਧਾਧਾ	ਗਿਧੀ	ਨਾਗੇ	ਨਾਨਾ
	ਤਾਤਾ	ਕਿਤੀ	ਨਾਕੇ	ਤਾਤਾ	ਕਿਤੀ	ਨਾਗੇ	ਨਾਨਾ
	ਧਾਧਾ	ਗਿਧੀ	ਨਾਗੇ	ਤਾਤਾ	ਗਿਧੀ	ਨਾਗੇ	ਧਿਨਾ
	ਤਾਤਾ	ਕਿਤੀ	ਨਾਕੇ	ਭਾਤਾ	ਕਿਤੀ	ਨਾਗੇ	ਤਿਨਾ
	ਤਿੰਨਾ	ਕਿਨਾ	ਤਕ	ਧਿਨਾ	ਗਿਨਾ	ਧਿਨਾ	ਗਿਨਾ
	ਤਿਨਾ	ਕਿਨਾ	ਤਕ	ਧਿਨਾ	ਗਿਨਾ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ
	ਤਿੰ	ਤਿਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਿਨਾ	ਗਧਿੰ	ਨਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ
	ਤਕਤਿਰ	ਨਿਟਤਕ	ਤਕਤਿਰ	ਕਿਟਤਕ	ਤਕਤਿਰ	ਕਿਟਤਕ	ਤਿਰਕਿਟ

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਵਜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਸੋਲੋ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਦੇ ਆਦਿ ਅਗਲੀ ਵਾਰ।

ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਟੇਪਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ
422, ਸੈਕਟਰ 15-A, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਫੋਨ-772660

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ
7/1, ਵੈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
ਫੋਨ-5742058

ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ

ਸਮੂਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ।

ਪਰਵੇਸ਼ਿਕਾ : ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ (ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

1. *ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਿਭਾਸਾਵਾਂ ਸਹਿਤ :* ਸੰਗੀਤ, ਸੁਰ, ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ, ਮੁਖ ਅੰਗ (ਪਕੜ) ਜਾਤੀ, ਵਾਦੀ, ਸੰਵਾਦੀ, ਸਮਾਂ, ਰਾਗ, ਤਾਲ, ਲੈਅ, ਸਮ ਮਾਤਰਾ, ਤਾਲੀ, ਖਾਲੀ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਸਪਤਕ, ਵਰਜਿਤਸੁਰ, ਅਲੰਕਾਰ।
2. ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਭੈਰਵ ਵਿੱਚ ਦਸ ਅਲੰਕਾਰ।
3. *ਲਿਖੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਤਰਨ :* ਬਿਲਾਵਲ, ਕਲਿਆਣ, ਭੈਰਉ, ਧਨਾਸਰੀ।
4. *ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਤੇ ਤਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਆਸ :* ਦਾਦਰਾ, ਕਹਿਰਵਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ।

ਪਰਵੇਸ਼ਿਕਾ : ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ (ਦੂਸਰਾ ਸਾਲ)

1. *ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਿਭਾਸਾਵਾਂ ਸਹਿਤ :* (ੳ) ਲੈਅ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਕਾਰ (ਅ) ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਭੇਦ (ੲ) ਦਸ ਥਾਟ (ਭਾਤਖੰਡੇ) (ਸ) ਸਪਤਕ ਦੇ ਪਰਕਾਰ (ਹ) ਸੁਰ ਲਿਪੀ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਭਾਤਖੰਡੇ ਪੱਧਤੀ) (ਕ) ਰਾਗ ਦੇ ਤੱਤ।
2. ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਭੈਰਵੀ ਅਤੇ ਟੋਡੀ ਵਿੱਚ ਦਸ ਅਲੰਕਾਰ (ਤਾਲਬੱਧ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ)
3. *ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਰਾਗ ਪਰਿਚਯ ਸਮੇਤ :* ਆਸਾ, ਗਉੜੀ (ਭੈਰਉ ਅੰਗ), ਸੂਹੀ, ਟੋਡੀ ਪਰਭਾਤੀ, ਸਾਰੰਗ, ਤਿਲੰਗ।
4. ਪਉੜੀ ਗਾਇਨ, ਸਲੋਕ ਗਾਇਨ
5. *ਤਾਲ ਪਰਿਚਯ :* ਦਾਦਰਾ, ਕਹਿਰਵਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ, ਪਉੜੀ, ਇਕਤਾਲ, ਦੀਪਚੰਦੀ, ਰੂਪਕ।
6. *ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ :* ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ, ਰਹਾਓ, ਅੰਕ, ਇਕੱਤੀ ਰਾਗ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ।

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ : ਮੁਖੀ, ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

With best compliments from a wellwisher

SIKH MUSICOLOGY

Dr. Gurnam Singh
Punjabi University, Patiala

Gurmat Sangeet is a unique musical tradition of the centuries old Sikh religion which was established and preached by all the Sikh Gurus, right from Guru Nanak Sahib, the Founder of Sikhism. Under *Gurmat Sangeet*, the divine message is communicated through *Shabad Kirtan*. In Sikhism *Shabad Kirtan* has been made an inseparable part of the Sikh way of life. *Kirtan Chauki* tradition is in vogue in the Gurudwaras for centuries and *Kirtan* tradition in practice on special occasions of Sikhs is an extended form of this tradition. This practical *Kirtan* tradition is in accordance with the *Shabad Guru* of Sri Guru Granth Sahib.

The *Bani* of Sri Granth Sahib, written and indexed according to the prescribed *Raagas*, singing forms, music signs, headings and the other guidelines issued in the *Bani*, creates original and specific musicology. Scientific approach to music can help in recognising more explicitly the Music tradition according to Sri Guru Granth Sahib.

The system of music, enshrined in the Holy Sri Guru Granth Sahib is exactly in accordance with the musical tenets established by the Gurus. What came to be known as *Gur Shabad Kirtan* is a unique confluence of *Shabad* and *Kirtan* propounded by the founder of Sikhism, Guru Nanak Sahib with the help of divine music emanating from Bhai Mardana's *Rabab*. This emerged as unique system in the Indian and world music tradition. In *Bani Gur Shabad Kirtan* has been assigned a very prominent status as stated in the following couplet.

Kaljug meh Keertan Pardhaanaa.
Gurmukh Japee-ai Laa-e Dhiaanaa
(Sri Guru Granth Sahib, Page 1075)

Har Keerat Kaljug pad uttam
har paaiai satgur maajhaa.
(Sri Guru Granth Sahib, Page 697)

Sri Guru Granth Sahib contains *Bani* of the Gurus in addition to the *Bani* of contemporary and earlier Saints and *Bhagats*. The classification of *Bani* according to *Raags* makes it clear that the *Bani* is written in accordance with a particular system as conceived by Guru Arjun Dev Ji, the fifth Guru while compiling and editing Sri Guru Granth Sahib. Beside the *Raagas*, different classical and folk singing styles, *Rahaao* and other music sings are those elements of *Gurmat* music system which always remain active due to their original musical characteristics and for the presentation of *Shabad Kirtan*. *Bani* unde *Shabad Kirtan* is to be sung according the prescribed *raags, raaga* forms, singi styles, music sings, *Rahaao*, *Ank* (digit) e Different music elements which discipli *Shabad Kirtan* can be known by an independent systematic discussion about them and its functional aspect may become more clear by systematic thought.

The Raaga: The whole *Bani* of the holy Sri Guru Garnth Sahib has been classified under 31 *Raagas* and 31 different *Raaga* forms (*Parkaars*) thus making a total of 62.

SN.	Raagaa	Raaga forms	Page
1.	*Siree*	-	14
2.	*Maajh*	-	94

SN.	Raaga	Raaga forms	Page
3.	*Gaorhee*	-	151
		1) Gaorhee Guaareree	151
		2) Gaorhee Dakhnhee	152
		3) Gaorhee Chetee	154
		4) Gaorhee Bairaagan	156
		5) Gaorhee Poorbee Deepkee	157
		6) Gaorhee Poorbee	242
		7) Gaorhee Deepkee	12
		8) Gaorhee Maajh	172
		9) Gaorhee Maalwaa	214
		10) Gaorhee Maalaa	214
		11) Gaorhee Sorath	330
4.	*Assaa*	-	154
		12) Aasaawaree Sudhang	369
		13) Aasaawaree	409
		14) Aasaa Kaafee	365
5.	*Goojree*	-	489
6.	*Devgandhaaree*	-	527
		15) Devgandhaar	531
7.	*Bihaagrhaa*	-	537
8.	*Wadhans*		557
		16) Wadhans Dakhnee	580
9.	*Sorath*	-	595
10.	*Dhanaasree*	-	13/660
11.	*Jaitsree*	-	696
12.	*Todee*	-	711
13.	*Bairaarhee*	-	719
14.	*Tilang*	-	721
		17) Tilang Kaafee	726
15.	*Soohee*	-	728
		18) Soohee Kaafee	751
		19) Soohee Lalit	793
16.	*Bilaawal*	-	794
		20) Bilaawal Dakhnhee	843
		21) Bilaawal Mangal	844
17.	*Gond*		859
		22) Bilaawal Gond	874
18.	*Raamkalee*		876
		23) Raamkalee Dakhnhee	907
19.	*Nat Naaraain*		975
		24) Nat	975
20.	*Maaleegaorha*	-	984
21.	*Maaro*	-	989
		25) Maaroo Kaafee	1014
22.	*Tookhaaree*	-	1107
23.	*Kedaaraa*	-	1118
24.	*Bhairao*	-	1125
25.	*Basant*	-	1168
		27) Basant Hindol	1171
26.	*Saarang*	-	1194
27.	*Malaar*	-	1125
28.	*Kaanrhaa*	-	1294
29.	*Kaliaan*	-	1319
		28) Kaliaan Bhopaalee	1321
30.	*Prabhaatee*	-	1327
		29) Prabhaatee Bibhaas	1327
		30) Prabhaatee Dakhnee	1343
		31) Bibhaas Prabhaatee	1347
31.	*Jaijaawantee*	-	1352

Raaga markings on *Gurbani* as heading is a clear indication for singing any piece of *Gurbani* according to the prescribed *Raaga* and that has been ordained in Sikh tradition and fundamental Importance of *Raagas* has been stated as follows:

Sabhnaan raagaan wich so bhalla
bhaaee jit wasiaa man aaee.
(Sri Guru Granth Sahib, Page 1423)

Dhan su raag surangrhe
aalaapat sabh tikh jaae.
(Sri Guru Granth Sahib, Page 958)

Gunh govind gaavah sabh harijan
raag ratan rasnaa aalaap.
(Sri Guru Granth Sahib, Page 821)

Under *Gurmat Sangeet* tradition, *Raagas* are in propagation with their original melodic forms. Sikh musicians uninfluenced by the changes in *Shudh Thaat* notes as *Bilawal* scales from *Kafi* scale, kept the traditional purity of Gurmat Sangeet in practical form. As a sequel, a tradition which is more than 500 years old, is in existence as a Sikh Musical tradition. These original *Raaga* forms of *Gurmat Sangeet* are a unique contribution to Indian Music's *Raaga* tradition.

These *Raagas* (31 Main and 31 *Raaga* forms) are *Shudh* (*Siree, Maajh, Gaorhee, Aasaa, Dhanaasree, Soohee, Maaroo, Tookharee, Parbhaatee* etc.) *Chhayalag* (Nine *Raaga* forms of *Gaorhee* and *Aasa Kaafe, Tilang Kafee, Soohee Lalit, Bilawal Mangal, Parbhatee Bibhaas* etc.), admixture of two *Raagas* or including the melodic reflection of any other *Raaga*, and *Sankeeran* (*Gaorhee, Poorbee, Deepkee*), combination of more than two *Raagas*. Originality of seasonal (*Malhaar, Basant* etc.) and regional (*Maajh Aasaa, Tookharee* etc.) *Raagas* under *Raag* forms is another important feature of Gurmat Sangeet System. With a view to disseminate the divine message to the people, Guru Nanak Sahib toured different places. These travels of Guru Nanak are popularly known as *Udasis*. During these long travellings (*udasis*) Guru Nanak Sahib used *Raagas* belonging to local tradition to propagate his message, of which the *Deccani Raaga* (*Gaorhee Dakhnee, Wadhans Dakhnee, Bilwal Dakhnee, Raamklee Dakhnee, Maaroo Dakhnee, Parbhatee Dakhnee.*) tradition deserves a special mention. *Dakhani* in word in the Sri Guru Granth indicates the southern Music system. In *Gurbani*, the *Raaga Dhyana* (Sri Guru Granth Sahib, Page 83, 585, 791, 849, 950, 1027, 1285, 1419, 1425 etc.) of some *Raagas* have been given with a view to express the nature of different *Raagas* in their spirituel context according to the *Gurmat.*

Singing Styles: *Bani* has different headings on it alongwith *Raagas* such as *Ashtpadian, Chaupade, Ghorian, Alahuian, Vaar* etc. in Sri Guru Granth Sahib. Under the *Bani* arrangement these forms not only assume poetical forms but specific singing styles and music forms also which have a particular technique. The Gurus have not only used different classical and folk music forms in *Bani* but these have also been used in conformity with *Gurmat* musical System which is based on elements of music like *Raaga, Rahaao, Ank* and other musical singes. Under this system, classical musical forms have been liberated from the rigorous discipline of the art of music and given it a equipoise (*Sehaj*) by conforming it to the spirit of Sikh musical system. Similarly spontaneous freedom of folk forms has been given the specific discipline of *Gurmat Sangeet.*

Sri Guru Granth Sahib contains *Ashtpadi* and *Partal* of classical music and *Vaar, Chhand, Ghorian* and *Alahunian* of folk music. *Vaar* (ballad) singing style has a special place in the folk music. In Sri Guru Granth Sahib different *Vaars* under different *Raagas* have been given a heading of traditional folk musical tunes.

Ank (Digit): In Sri Guru Granth Sahib, the digits have been marked at different places viz, ੧,੨,੩,੪ etc. as *Ank*. In addition to the signs like *Rahaao*, *Bani* has been

divided through different digits. The line ending with digits (*Ank*) in a *Shabad*, provide serial to a *Shabad* Unit. While being helpful in its systematic presentation it also helps in understanding its meanings. In the presentation of *Shabad Kirtan*, *Rahaao* which contains the central idea of the *shabad* is to be sung as *Sthaaee* in the beginning and after every *Antra* to make the spirit of the *Shabad* more explicit. The lines containing different similes, illustrations and reasoning etc. are also directed through different digits (*Ank*). These have to be sung in the form of *Antras*.

Rahaao: Under the *Gur Shabad Kirtan* tradition, *Rahaao* has a central and important place. In *Rahaao* the shabad has its central idea which is to get activated as a centripetal force in the presentation of the *Shabad*. Literally, *Rahaao* indicates *pause, rest or be stable*. (Sahitya Kosh Paribhashik Shabddawali Page 871) In the medieval period system, *Prabandha* and *Dhrupad* singing style has one element, that *Dhruv* which is known as *Achal*. Other name of *Dhruv* is *Rahaao* which has been used for singing of *Bani*. Medieval saints and bhagats poets have also used *Dhruv* or '*Tek*' for '*Rahaao*' in their literary creations. In their works the first couplet is of *Tek* or *Rahaao*, which in *Gurbani, Rahaao* while follows the first line or couplet of the *Shabad* with the mark *Rahaao*. The particular digits are also found to indicate the number of *Rahaao*. In certain *Shabads*, 1 *Rahaao* (*Ik Rahaao*), 2 *Rahaao* (*Do Rahaao*), Sri Guru Granth Sahib, Page 26-26, *Rahaao* (*Tin Rahaao*), Sri Guru Granth Sahib, Page 154, 4 *Rahaao* (*Chaar Rahaao*), Sri Guru Granth Sahib, Page 96-97, 899 are also seen.

Under the Gurmat Sangeet *Shabad Keertan*, *Rahaao* is taken as *Sthaaee* and the tradition is to sing it repeatedly after every *Antra* because the *Rahaao* line has the

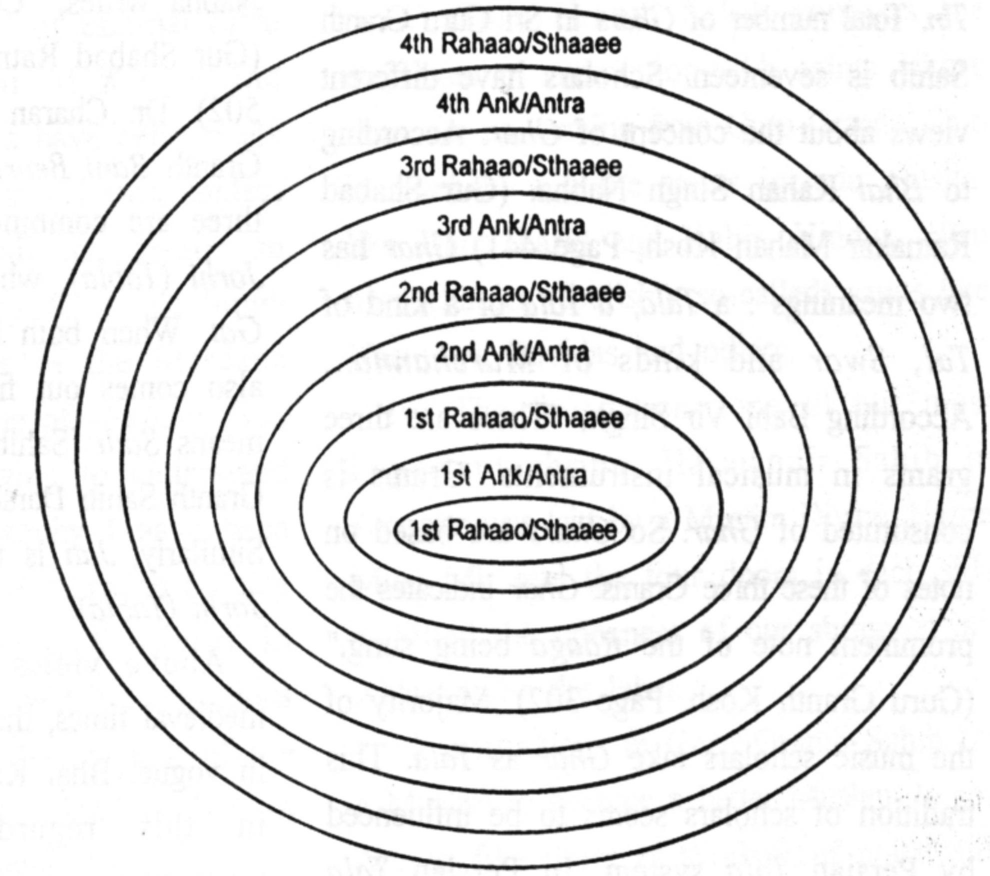

central idea of the *Shabad* and *Antra* line resolves the problem by giving argument and evidence. When the problem is resolved and there is a change in thought the *Rahaao* line also undergoes a change. If a *Shabad* has more than one *Rahaao* the second *Rahaao* line gets activated after the change in thought of the *Shabad*. The singing process of *Rahaao* in a *Shabad* is as follows:

According to the prescribed recitation system, *Rahaao* in a *Shabad* through the repeated singing of its line is helpful in bringing forth the central idea and it confirms the idea and increases its intensity. *Rahaao* is the central force in a *Shabad* which remains active in the inner texture of the *Shabad*.

Ghar: Under Gurmat Sangeet system in addition to the above function of *Rahaao* it has other musical signs. In the Sri Guru Granth Sahib for the recitation of *Gurmat Sangeet*, the next musical sign is that of *Ghar*. It is written as *Ghar ek, Ghar do, Ghar Tin.* Total number of *Ghars* in Sri Guru Granth Sahib is seventeen. Scholars have different views about the concept of *Ghar*. According to *Bhai* Kahan Singh Nabha. (Gur Shabad Ratnakar Mahan Kosh, Page 441) *Ghar* has two meanings : a *Tala, a Tala* or a kind of *Tal*, *Swar* and kinds of *Murchanna...* According Bahi Vir Singh, "There are three grams in musical instruments. Grams is constituted of *Ghar*. So *Ghars* are based on notes of these three Grams. *Ghar* indicates the prominent note of the *Raaga* being sung." (Guru Granth Kosh, Page 302). Majority of the music scholars take *Ghar* as *Tala*. This tradition of scholars seems to be influenced by Persian *Tala* system. In Persian *Tala* system, different *Tala* forms are addressed as *Ek Gah, Do Gah, Sih Gah, and Chahar Gah.* (Shabadarth Sri Guru Granth Sahib 'Pothi Pahli' S.G.P.C., Page 74) Therefore, it is possible that the Gurus also used *Ghar* to indicate *Tala*. It is accepted under the Persian music tradition that Amir Khusro invented 17 *Taalas*. *Talas* are almost identical to Hindustani *Talas* and came to be used in India alongwith Persian names. (*Nibandh Sangoot Edi. Lakshmi Narain Garg*, Page 557-558) Majority of the scholars accept *Ghar* as *Tala* though *Ghar* is not more in vogue due to fixed scale and time difference. Even then under the *Gurbani* Musical system, *Ghar* is clearly indicated as a musical sign.

Jati: One heading *Jati* under *Raaga Bilawal* is indicated as *Bilawal Mahala* ੧ *Thiti Ghar* ੧੦. (Sri Guru Granth Sahib, Page 838) Under Indian musical system it is used as *Jati*. It means stages of rest in continuous tempo. In this regard Bhai Kahan Singh Nabha writes, "Concept of Music is *Jati*." (Gur Shabad Ratnakaar Mahan Kosh, Page 502). Dr. Charan Singh wrote in Sri Guru Granth *Bani Beura "Jat, Gat Sath"*. All the three are combined functions (*Kartab*) of *Jorhi* (*Tabla*), while the right hand act as *Gat*. When both hands are free and voice also comes out freely, it is called *Karkat*, means *Sath* [Sahib Singh (Prof.) Shri Guru Granth Sahib Darshan (Pothi Six) Page 229]. Similarly, *Jati* is related to playing *Gat* on *Jorhi* (*Tabla*).

Above views make it clear that in medieval times, the *Band Bol* of *Tabla* were in vogue. Bhai Kahan Singh Nabha's view in this regard seems appropriate. Contemporary musicians define *Jati* as "when the right hand plays *Khulla Bol* on *Jorhi* and left hand plays on *Band Bol*, such a rhythmic process is called *Jati*. It is clear from the heading as mentioned in Sri Guru Granth Sahib that this hymn in *Raaga Bilawal* is to be sung in the modulation of *Ghar 10*, with the specific pauses in *Jati* style and the poetic form / singing style is *Thiti*. **(Continued in next issue)**

By Not Being Spiritually Universal, Are We Not Denying Sikhi Ourselves?

Bhagwant Singh Dalawari

Tapovan, Amravati, 444 602 (Maharashtra)

I was not particularly attracted to read "*Musalmaan Rababi Te Ghairsikh Keertankaar*" in Punjabi by Sardar Sohan Singh in Amrit Kirtan, October 2000 but when I went through the whole piece I was thrown into anguish over the way we, Sikhs, have denounced *Sikhi* by our holier-then-thou attitude. The most spectacular crown jewel in the kingdom of *Sikhi* is its universality, which I shall dwell on detail later, but the *Thekedaars* of external *Sikhi* by denying the honour of *Kirtan* and devotion to the non-Sikhs have deliberately done dishonour to our Gurus. I must confess that I did not know all the details so meticulously collected by S. Sohan Singh about the contributions of the Mardana family towards the singing of *Gurbani*. But, as an ordinary Sikh trying to understand and live the Sikh philosophy I have been horrified in having to face a ban on Singing of *Gurbani* by non-Sikh *Kirtanias* in Gurdwaras. Before I deal with the objections of the so-called purists, let me talk of my own astonishment on this kind of ban in the light of our philosophy:

i) Guru Nanak's Special appeal as *Hindus' Guru and Musalmaans' Pir* lay in the fact that he never differentiated between labels. He practised, preached, accepted and propagated Purity, Universality, Love, 24-Hour Remembrance of The Lord in any form, any system but in true devotion.

ii) Guru Gobind Singh, the creator of the *Khalsa* was clear that even after his do's and don'ts for the *Khalsa* were inviolable, universality of Mankind was not be sacrificed. Savour this:

- *Deora Masit Soi Puja Namaz Ohi*

(Temple and the mosque are the same; so are the forms of Hindu worship of Muslim *Namaz*)

- *Manas Ki Jaat Sabhe Eke Pechanbo*

(Recognise the whole human race as of one and the same caste.)

iii) Guru Granth Sahib contains the messages of many non-Sikh saints whose *Bani*, for us, coming from Guru Granth Sahib is *Gurbani* and the saints include Muslim like Baba Farid and Kabir, Hindus, even untouchables (foolishly so-called) saints like Naamdev, Ravidas and others.

iv) The foundation-stone of our most important shrine, Harmandir Sahib in Amritsar was laid by a Muslim Divine, Hazrat Mian Mir and the four doors in each side signified the openness of our shrine to all, whatever be the label.

v) Instructions in Guru Granth Sahib for a Muslim to become a better Muslim, to say *Namaz* five times as symbols of practically pure life, instructions to the Pandit about the kind of *Janeou* that Guru Nanak is willing to wear (*Daya Kapah Santokh Soot Jatt Gandi Sat Vat, Eh Janeou Jeeka Hai Tan Pande Ghatt*), signify that the Sikh thought is for all.

vi) Fighting of Pir Budhu Shah and his family and disciples on the side of Guru Gobind Singh for righteousness clearly

indicates the non-discriminating attitude of our Gurus.

vii) Guru Arjun's words "*Bisar Gai Sab Taat Prai, Jab Te Sadh Sangat Moe Paai*" ring in my ears along with "*Sabkau Meet Aapan Keen Ham Sabna Ke Saajan*" Sometimes I tell myself that unless I love all mankind, I cannot be called a Sikh.

viii) "*Khatri Brahmin Sood Vais, Updesh Chau Varnan Kau Sanjha*" in Guru Granth Sahib erases for all times to come the prevailing foolish thought of high & low castes.

ix) Guru Gobind Singh's *Rehat Pyari Mujh Kau Sikh Pyara Nahen* in the context of *Manas Ki Jaat Sabhe Eke Pehchanbo* speaks of his universal love; and, to crown it all.

x) Guru Arjun's following shabad on page 885 of Guru Granth Sahib: "*Koi Bole Raam Raam, Koi Khudae ...*

"Some call Him *Raam*, some *Khuda*; some serve Him as *Gosain*, others call Him *Allah*; He is the doer and He is gracious (both in Hindu words and Muslim words: *Karan Karan Karim Kirpa Dhar Rahim*); some worship Him with *Pooja*, some bow to Him in *Namaz*; some read the *Vedas*, others *Koran*; some wear white while others wear blue; some go to Hindu centres of pilgrimage -*Tirath* -others on *Haj*; some call themselves Hindu, others Muslim; some look for *Bahisht* (Muslim word for heaven) while others seek *Swarag* (Hindu word for heaven):

(but) Says Nanak:

"Those who recognise the will of the Lord, are the only ones who come to know the secrets of God."

Now let us examine further. We became disciples of Guru Nanak, but at that time, Guru Nanak had two principal sections of people, Hindus and Muslims. Not only did he not discriminate against any section but positively asserted: *Na Ko Hindu Na Musalmaan*, signifying that he as well as God, the same God, belonged to all. What was required was total surrender in accordance with the dictates of Hindu forms of rules or Islam. I generally say that Guru Arjun, in the above shabad, has opened a register with *Hindu* on one page and Muslim on the facing one. Describing the external systems of worship of both, he comes to the conclusion in recognition of God's will. And he declares that anyone (Hindu or Muslim and, now, or Sikh) can know the secrets of the Lord.

The ban on the singing of Lord's praises in the seats of Guru Nanak's and Guru Gobind's majesty now represented by Guru Granth Sahib, is patently wrong, and smacks of "Being more loyal than the king."

It appears that we have now become so arrogant that we have overtaken our Gurus' wisdom. My own hunch and public declarations are that when we become weak and hollow internally, we seek to cover ourselves more by external exhibitionism. We seem to believe that non-Sikh *Kirtan* singers would give the impression to our youth that *Kes* are not important; why don't we believe that the majesty of our sikh philosophy is so attractive that even those who are not Sikhs are attracted to sing *Gurbani*. Indeed I do not refer to the collectors of money,

Sikhs or non-Sikhs; They are parasites and bring bad name to our society. And their hollow assertion "*Bani Da Satkar*" brings them money is laughable. Nor are they sure about it themselves. Otherwise they would not only sing but live *Gurbani*.

I now refer to the details furnished by Sardar Sohan Singh about Mardana and his descendents singing *Gurbani* in Harmandir Sahib until 1962, i.e. even 15 years after partition, their devotion to *Gurbani* even in Lahore, their pathetic appeal on the 300th year of the *Khalsa* at Anandpur Sahib. Let us read this extract from their speech: "*Gurbani* is inscribed in our hearts and from centuries we have been brought up in these traditions, but from 1962, when we were declared non-Sikhs and prevented from performing kirtan seva in Harmandir Sahib Amritsar, we have been shocked. We wish that we continue to relish the splendour of *Gurbani* and pass it on to our descendents." (an unofficial translation of the words in S. Sohan Singh's article.)

This article refers to probable and possible objections to the performance of *Kirtan* by non-Sikhs and lists the following:

1. Maybe the character, the presentation and purity of our Sikh *pracharaks* is not so dramatically impressive as to produce our own firm conviction and we are afraid that we may not be absorbed by non-Sikhs.

2. Our Guru were universal and their message was for the humanity as a whole but the present Sikh leadership and the external-cosmetic religiosity bogged down by material and selfish inclinations. That is why we do not care for our spiritual relationship with non-Sikhs, which is the hallmark of Sikh philosophy.

Personally I have, time and again, stressed the universality of Sikhism at various interfaith conference and I consider this aspect of our religion as the most important and most remarkable. For example when I was in Paris and there was no Gurudwara, I used to go to Catholic churches and spend time on meditation and I received the love of our one God. Then I used to go to Ramakrishan Mission on Sundays, besides going once to a mosque in London. And I frankly tell the audiences that my Gurus not only tolerated our respect for other religions but encouraged us to love God jointly and in harmony with those of other religions. I wholeheartedly think that the ban on non-Sikh *Kirtanias* is not only wrong, unjustified and inconsistent with our philosophy but also disrespectful to the memory of Guru Nanak, Guru Arjun and Guru Gobind Singh, indeed all our Gurus. We should remove this ban at once. But let me tell you who are the kind of people who support this ban.

Once I personally saw Lachhman Chellaram ask in a group meeting held around the World Sikh Conference in 1995 why was there a ban of this kind and a *Jathedar* who has already been disgraced by public show of internecine quarrels as also amassing of wealth, replied that *Sehajdharis* were expected to become *Amritdharis* to be able to sing in Gurdwaras. And two jathedars in Nagpur personally clarified to me that the *Rababi* singers were found to be in possession of cigazettes and

bidis. It may or may not be true but can all be tarred with the same brush? Also one such singer was noticed gargling avidly after *Kirtan* and had explained that it was necessary after performing *Kirtan* in the *Kafirs'* place of worship. I must honestly scoff at this kind of mudslinging by so-called *Jathedars* and I must also wonder how the ones who reach SGPC through bribery and corruption and by free supply of alcohol to voters can sit over judgment on devoted *Kirtanians*. Be that as it may, I point out-

- that most of the Sikh *Raagis* and *Pracharaks* are professional and concentrate on money in India or abroad. If judgement on devotion and character is to be the criterion, then the Sikhs should First be subjected to it.

- that if such examination is necessary the examiners must not only be eminent, religious persons of character and not saleable commodities.

On the one hand we proclaim from the housetops that Guru Granth Sahib is a universal scripture for all mankind, on the other we discriminate against the devoted *Kirtanias* who sing *Gurbani*. On the one hand we quote Pearl Buck, Toynbee, Greenlees that our religion is the religion of the future, on the other we reject those who are already impressed by it. Surely, becoming *Amritdhari*. for non-Sikh lovers of *Gurbani* should not be the meaning of the sincerity of their love for Sikhism.

I have a personal note to add. Twentyfour years ago, a Tamilian girl, Rajlakshmi, a blind Govt. servant in Delhi, became my prayer companion and a "Sikh" at heart and my own feeling is that she is a better Sikh than I am. When my wife and I lived in Delhi, she stayed with me for 3 years and was regular in *amritvela* prayers and *daswand* contributions. She now stays with my "sister" in Delhi for the last 21 years and is known for teaching *Sikhi* to sikh children and adults. Then another Punjabi Hindu girl, Sunita, is my prayer companion for the last 13 years. And we, three, have been performing *Kirtan* to our own delight and to that of those associate with us, just to feel "*Kot Anand Jan Har Gur Gayen*", even if we know nothing of *raag, sur, taal.*

Let us not become haughty because we are *Amritdharis*. In fact, we should become more humble, more devout, more loving. I have never expected my prayer-companions- who are Marathi, Tamilian, Sindhi, Christians, Gujaratis and others -to become Sikhs or take *Amrit* before expressing their love for *Gurbani* or before being allowed to sing *Gurbani*. Indeed I am proud of *Amrit* and the blessings of Guru Gobind Singh, but I do not think that a non-Sikh lover of *Gurbani* has to give proof of his love for Sikhism or *Gurbani* by first taking amrit. On the other hand Guru Ram Das says:

Jinan Gurbani Man Bhayiya
Amrit Chhak Chhakee

(Those whom *Gurbani* pleases in their hearts are, in fact, imbibing *Amrit*)

Same is true of another companion of mine, who first came to Delhi from Almorah to become a domestic servant of a Sikh doctor. He is now a shop attendant and has a family of wife and 3 daughters, but has been my *Amritvela* prayer companion for

nearly 25 years.

If we persist in our follies and do not regret our behavior on the 300th year of the *Khalsa* celebration, which became only a *Tamasha* and do not remove the ban on those who have really made great contributions to Sikhism, even as non-Sikhs or *Sehajdharis*, we will have greater regrets in having lost the real character of our philosophy, our creed is the creed of humanity. That is why Mian Mir Laid the foundation stone of our Harmandir Sahib and that is why Naamdev, Kabir, Farid, Ravidas and other distinguished saints speak from Guru Granth Sahib as the authority of love of God. Indeed, *Amrit* is a great boon for the Sikhs and they must receive it and love it, but to non-Sikh lovers of Sikhism, our love for them may lead them to formal *Amrit-chhakna* but let them not be deprived of the expressions of love of *Gurbani*. If our objection is that they may be doing so for the love of money, then I would say to ourselves: Physician heal thyself. Let us think of our own Sikh *raagis:* Money is their God, sparkling exceptions notwithstanding.

Before I conclude, I am reminded of Bhai Gurdasji's two compositions. Are we not behaving in this fashion:

1. *Vadie Kajal Kothari...* If we enter a room full of *Kajal*, we are sure to blacken our faces. If we sow something in the useless fields, we shall reap nothing. If we swing ourselves in a swing with broken ropes, we fall in a pit. If we hold on to a bad swimmer, can we swim a dreadful ocean? We Should have no truck with the one who sleeps in the home on fire. Exactly is the sangat of *Thugs* and we should be afraid of the travails in their company.

2. *Je Mau Puttai Vis Deh...* If the mother poisons her son, who will love him? If the watchman breaks open a house, who will protect? If the boatman sinks the boat, how shall we cross? If The Leaders Ruin Us, whom shall we approach? If the field eats up fence, we cannot depend on anyone. And if the Guru himself is testing us, what can the Sikh do?

Let us ponder over this. Is the leadership ruining us? Or

Is the Guru testing us?

ਗੁਰਮੁਖ ਵਰ ਢੂੰਢੇਦਿਆਂ (Free Matrimonial Service)

GURSIKH Khatri match for Bedi boy (D.O.B. 11/05/1974, 6'-0"), M.Com., Vegetarian, highly placed in CALTEX. Parents Retd. Pb. Service. **Contact :** S. Kuldeep Singh Bedi, SCF 110, CHOTTI, Baradari, Patiala 147 001 **Phone :** 0175-219510

ਇੱਕ 45 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਧੁਰ ਨਿਰਸੰਤਾਨ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਤਿ ਰਾਏ ਸਿੱਖ ਲਈ ਪਤਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਕੰਵਾਰੀ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, ਵਿਧਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਲੜਕੀ ਦੇ ਰੰਗ, ਜਾਤ, ਉਮਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੀ ਬੱਚੇ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ। ਨੁਕਸਦਾਰ ਜਾਂ ਥੋੜੀ ਵਿਕਲਾਂਗ ਲੜਕੀ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ, ਬੇਸਹਾਰਾ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ। ਬਿਨਾ ਦਹੇਜ ਲੜਕੀ ਤਿਨ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ। ਸ਼ਾਦੀ ਸਾਧਾਰਣ ਤੇ ਜਲਦੀ।

ਪਤਾ : ਚਰਨ ਸਿੰਘ s/o ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਡਾਕਘਰ: ਸੀਵਨ, ਜਿਲ੍ਹਾ: ਕੈਥਲ (ਹਰਿਆਣਾ) ਪਿਨ: 136 033

ROLE & RESPONSIBILITY

Taru Bahl

The basic difference between a person who is responsible and one who isn't is that the former is not wishy washy about the mistakes he makes, the hurts he inflicts and the losses he incurs. He has no illusions about his exact contribution in all his winning and losing decisions. His euphoria and disappointment are always tinged with a practical realism. He rarely allows his sentiments and actions to get out of control. He knows he has a definite role to play in each of his relationships. He has a vision and a clear idea of what a single-minded zeal, without resenting the extra effort he may have to put in to maintain harmony and happiness. What also sets him apart is the premium he places on duty, honour, integrity and work.

A Responsible person appears more grounded, normal and in command than most of his hyper, stressed, floundering contemporaries. He may not flaunt his success, he may not even be as successful but it is his calm serenity and the fact this his life is comfortably steering in the direction he wants, which makes him different. Listed below are a few categories which reveal the mindset of the typical responsible person. There could be a few lessons for us in it.

The responsible boss understands his company's philosophy and credo. He finds out its exact standing in the market and structures his work plan accordingly. When he recruits and positions people in different departments he has a clear idea of what he wants out of them and he communicates his expectation succinctly. He gives his team freedom, respect and cooperation. He is there to guide, protect and shield them. He can be tough but his authority and leadership are rarely questioned because he leads by example. He is courageous and unbiased. He allows people to grow and develop without allowing their success and glory to diminish his sense of self. People emulate him not because they have to but because they want to. He creates a sense of security and belonging in his team, motivating them to work collectively towards larger objectives. He takes the flak when things go wrong and is open to criticism.

The responsible employee respects his boss and is conscious of the confidence that has been reposed in him. He tries to match upto the company's expectations without losing his own sense of identity. He puts service before self and feels passionately about the reputation of his employers. He treats deadlines as sacrosanct even if it means working way beyond the stipulated office hours or his specified job brief. He helps colleagues and shares information and skills to achieve common goals. He stays away from office politics. He keeps his antennae up and is quick to report any notes of discord. He does not need reminders to finish pending tasks. He has trained his insights and sense of judgement which help him prioritise his work schedule. He is not an unthinking lamb who will blindly do what his seniors tell him to do. He uses logic. Peppered with tact and discretion to meet end goals which are

always with the intention of adding value to his work/boss/company.

The responsible parent gives his children roots and wings. Alongwith security, warmth values and love he gives them the confidence to branch out on their own. He is there for them but be does not suffocate them with his protection and mollycoddling. He is an empathetic listener who finds the time to be with them when they need him. He senses their needs, is sensitive to their moods and receptive to their ideas and plans. He is a bosom pal whom they can approach anytime but he is also a strict parent who sets limits and guidelines. At the same time, he is not rigid but is open to suggestions and criticisms. By himself being responsible in his different roles, he instills in his children a strong sense of duty and accountability early in life.

The responsible child tries not to let down his parents. He is aware of the value-system ingrained in him and the expectations his parents have of him. He knows he is free to follow the diktat of his mind but is sensitive enough not to do anything which would shatter their confidence and pride in him. Even when there is a difference of opinion or a major crisis brewing in the background he knows how best to diffuse tensions. He does not shirk additional responsibility, relieving parents of their burden. As his parents get older he makes a conscious attempt to bond with them not just on material and physical terms but also on a psychological and emotional plane. As the role reversal takes place in adulthood, the grown up child sends positive signals and reinforcements to his parents that he is there for them, they can depend on him and, most importantly, that he is now capable of leading a responsible life himself.

The responsible lover/spouse thinks of the repercussions of his actions. Monika Singh, a clinical psychologist, was counselling a student of plus two who had come to her on the referral of her gynaecologist after her third MTP. The psychologist knew that a moral preachy lesson on values and sexual behaviour would only alienate her from the young lady who obviously knew what she was doing and was also unrepentant. Instead, she adopted a different line of communication saying, "surely you can exhibit some sexual responsibility and use precautions rather than putting your body and mind under repeated stress." Once she had the girl's attention she briefly told her about the damage that successive MTPs at such and early age could have on the female reproductive system and the high risk of AIDS and other sexually transmitted diseases.

The question here was not of morality but of responsibility. Each one of us has a certain responsibility to our family, spouse, society and nation but at the same time we have a responsibility to our own selves, to our core values, to whatever it is that we stand up for, to our health and our future. The young lady in the above instance may say, "It's my life, body, my mental health. When I am not harming anybody, why should I alter my life-style, more so if I am happy and content with the way things

are?" Now rethink the same argument objectively. Repeated surgical interventions could lead to permanent physical and psychological damage. Presuming she gets married and finds herself unable to bear children, would she still absolve herself of the responsibility of procreation? Also if there are any permanent emotional scars which make her say suspicious, skeptical or dismissive of men, would she be able to settle down to a normal wedded life?

Here what matters is not whether premarital sex is acceptable or not but whether the decision to have unprotected sex or multiple sexual partners is one which reveals some sexual responsibility. As we mature from lover/fiance to wedded spouse and parent we got through a series of dilemmas and conflicts when our sense of responsibility is what helps us to arrive at the right decisions. This could pertain to meeting a lover on the sly or in the open, breaking the news of the relationship to parents or facing the risk of them getting to know through a third source. This could also include choosing a partner; priorities after marriage; financial decisions and the manner in which one chooses to organise the home and manage one's day to day affairs.

"That's just the way I am is not an excuse for inconsiderate or vile behaviour. Nor is it an accurate description. According to Aristotle, we are never just what we are, we become what we are by the decisions that we ourselves make."

Curtsey: The Tribune

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਮੁਹਿਮ ਹੈ।
ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਤੋਹਫੇ ਵਜੋਂ ਭੇਟ ਕਰੋ!

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ ਤੋਹਫਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਭੁਲ-ਭੁਲਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਨੇਹੀ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾਏਗਾ! ਅੱਜ ਹੀ ਚੰਦਾ ਭੇਜ ਕੇ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਤੋਹਫਾ ਭੇਟ ਕਰੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)
1246/1, ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160 022

With compliments from
Kulvinder Singh

Phone : (O) 3312440
Resi. : 5721753

SAWHNEY CLOTH HOUSE
46, Shanker Market, Connaught Circus, New Delhi - 110 001

ਸੁਰ-ਲਿਪੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਰਾਗੁ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ	There is but one God. By the true Guru's grace He is obtained.	ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਪਹਿਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧॥	Sri Measure, First Guru.	ਸਿਰੀ ਰਾਗ, ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ।
ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ॥ ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ॥	Shall I have palaces, built of rubies, set with gems and plastered with musk, saffron and saw dust of eagle and sandal wood, by which yearing ambition may arise in the mind?	ਕੀ ਮੈਂ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਤ, ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਮਹਲ, ਜਿਹੜੇ ਕਸਤੂਰੀ, ਕੇਸਰ ਅਤੇ ਚੋਆ ਤੇ ਸੰਦਲ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਬੁਰਾਦੇ ਨਾਲ ਲਿੱਪੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤੀਬਰ ਉਮੰਗਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣ, ਲੈ ਲਵਾਂ?
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੧॥	No, lest by seeing them, I may go astray, forget Thee, O' God! and Thy name may not enter my heart.	ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਵਾਂ। ਤੇਨੂੰ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ।
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ॥	Without God my soul is scorched and burnt down.	ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਗੈਰ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਸੁੱਕ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥੧॥	I am convinced after consulting my Guru that there is no other place (except God).	ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਝੋਂ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ।
ਰਹਾਉ॥	Pause.	ਠਹਿਰਾਉ।
ਧਰਤੀ ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ॥ ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ॥	Though the floor be a mosaic of diamonds and rubies, the couch be enchased with gems and a fascinating houri with emerald bedecked face invites me to the couch with love and capturing jestures.	ਭਾਵੇਂ ਫ਼ਰਸ਼ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਜਵੇਹਰਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਜੜਤ ਹੋਵੇ। ਪਲੰਘ ਪੰਨਿਆਂ, ਸਬਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਾਣਿਕ ਨਾਲ ਸਜਤ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ ਦਿਲ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੂਰਾਂ-ਪਰੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੇਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਸੱਦੇ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੨॥	May it not be that on beholding them I may go amiss, forget Thee and remember not Thy Name.	ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਹੋਂ ਘੁਸ ਜਾਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਵਿਸਰ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਨਾ ਕਰਾਂ।
ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ॥ ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ॥	Becoming a man of occult powers, were I to work miracles and command and summon wealth, were I to become non-apparent and apparent at will, and thereby people may have regard for me;	ਕਰਾਮਾਤੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਧਨ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਹ ਸੱਦ ਲਵਾਂ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਲੋਪ ਤੇ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਜਨਤਾ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰੇ,
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੩॥	May it not be that on beholding them I may go amiss, forget Thee and remember not Thy Name.	ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਹੋਂ ਘੁਸ ਜਾਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਵਿਸਰ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਨਾ ਕਰਾਂ।

ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ॥ ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ॥	Were I to beocme an emperor, raise a huge army, set my foot on the throne; and seated on the throne, were I to issue commands and collect revenue; O' Nanak! all this is liable to pass away like a puff of wind.	ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਭਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਟਿਕਾ ਲਵਾਂ ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਹਾਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਵਾਂਗ ਲੰਘ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੪॥੧॥	May it not be that on beholding them I may go amiss, forget Thee and remember not Thy Name.	ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਹੋਂ ਘੁਸ ਜਾਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਵਿਸਰ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਨਾ ਕਰਾਂ।
●	●	●
ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧॥	**Majh, Fifth Guru, Couplets.**	**ਮਾਝ, ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਚਉਪਦੇ।**
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ॥	May soul long for a sight of the Guru.	ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੀ ਹੈ।
ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ॥	It bevails like the piedcuckoo.	ਇਹ ਪਪੀਹੇ ਦੀ ਮਾਨਿੰਦ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ॥੧॥	My thirst is not quenched, nor peace I find, without the sight of the dear Guru-saint.	ਮੇਰੀ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਠੰਢ ਚੈਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਪੂਜਯ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਦੇ।
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ॥੧॥	I am a sacrifice, and my soul, I sacrifice unto the sight of the Guru, the dear.	ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦੜੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਨੇਹੀ ਸਾਧੂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਉੱਤੋਂ।
ਰਹਾਉ॥	Pause.	ਠਹਿਰਾਉ।
ਤੇਰਾ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜੀਉ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ॥	Thy face is beautiful and the sound of Thine words imparts Divine knowledge.	ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬ੍ਰਹਿਮ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਚਿਰੁ ਹੋਆ ਦੇਖੇ ਸਾਰਿੰਗਪਾਣੀ॥	It is long since the sparrowhawk had a glimpse of water.	ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਜਲ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬੜੀ ਮੁਦਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਹੈ।
ਧੰਨੁ ਸੁ ਦੇਸੁ ਜਹਾ ਤੂੰ ਵਸਿਆ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ॥੨॥	Blessed is the land where Thou livest, O venerable Divine? Guru, my friend and intimate.	ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਤੇ ਯਾਰ, ਪੂਜਯ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਰੂਪ ਗੁਰਦੇਵ!
ਹਉ ਘੋਲੀ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ॥੧॥	I am devoted, I am devoted unto the honourable, Godly Guru, my friend and intimate.	ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬੇਲੀ, ਮਾਣਨੀਯ ਰੱਬ ਰੂਪ ਗੁਰਾਂ ਉੱਤੋਂ।
ਰਹਾਉ॥	Pause.	ਠਹਿਰਾਉ।
ਇੱਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੋਤਾ॥	If I meet Thee not even for a moment then, the dark age is dawned for me.	ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਹਤ ਭਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਦ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਾਲਾਯੁਗ ਉਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧੁ ਭਗਵੰਤਾ॥	When shall I now meet Thee, O' my beloved, auspicious Lord?	ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਹੁਣ ਕਦੋਂ ਮਿਲਾਂਗਾ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਮੁਬਾਰਕ ਸੁਆਮੀ?
ਮੋਹਿ ਰੈਣ ਨ ਵਿਹਾਵੈ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਗੁਰਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ॥੩॥	I can pass not the night and sleep comes not to me, without beholding the Guru's Court.	ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀ ਅਤੇ ਨੀਂਦ੍ ਮੈਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਗੈਰ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦੇਖਣ ਦੇ।
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਸਚੇ ਗੁਰਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ॥੧॥	I am a sacrifice, and I sacrifice my soul unto that True Court of the venerable Guru.	ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ, ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦੜੀ ਨੂੰ ਪੂਜਯ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਉੱਤੋਂ।
ਰਹਾਉ॥	Pause.	ਠਹਿਰਾਉ।
ਭਾਗੁ ਹੋਆ ਗੁਰ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ॥	It is my good fortune to have met the saintly Guru.	ਮੇਰੀ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਧ ਸਰੂਪ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹਾਂ।
ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਘਰ ਮਹਿ ਪਾਇਆ॥	The immortal Lord, I have found in my own home.	ਅਮਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਵਿੱਚ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।
ਸੇਵ ਕਰੀ ਪਲੁ ਚਸਾ ਨ ਵਿਛੁੜਾ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ॥੪॥	I will now serve Thee and even for a trice and a moment will not separate from Thee. Servant Nanak is a serf of Thine, O' reverend Master!	ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਘਾਲ ਕਮਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਛਿਨ ਤੇ ਮੁਹਤ ਲਈ ਭੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਨੌਕਰ ਨਾਨਕ, ਤੇਰਾ ਗੋਲਾ ਹੈ, ਹੇ ਪੂਜਨੀਯ ਮਾਲਕ!
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਜਨ ਨਾਲਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ॥	I am devoted and my soul is devoted unto Thee. Servant Nanak is a slave of Thine.	ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ। ਨੌਕਰ ਨਾਨਕ ਤੇਰਾ ਗੁਮਾਸ਼ਤਾ ਹੈ।
ਰਹਾਉ॥੧॥੮॥	Pause.	ਠਹਿਰਾਉ।

ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਚੰਦਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖੋ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੁਫਤ ਭੇਜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼
ਸਿੱਖ ਲੀਗ (ਪੰਦਰਵਾੜਾ)
2602, ਸ਼ਾਦੀਪੁਰ ਮੇਨ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-8
ਫੋਨ : 5707096

ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਜੋਗ (ਪੰਦਰਾ-ਰੋਜ਼ਾ ਪੱਤਰ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲੀ ਬਾਬਾ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ
ਪੂਸਾ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 110 060 ਫੋਨ: 5853955

ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਣਿਆ॥

ਸੇਵਕਸ' ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ (ਰਜਿ.)
ਐਸ. ਸੀ. ਓ. 1104-05, ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
PHONES : 701238, 713915, 701396
HELP NEEDY
IN THE SERVICE OF HUMANITY

ਸੁਰ ਲਿਪੀਆਂ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

(ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਦਸ ਕੈਸਟ ਸੈਟ ਵਿੱਚੋਂ)

ਰਾਗ ਸਿਰੀ

ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਰਾਗਾਤਮਕ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਹਿਤ ਪ੍ਰਥਮ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮਹਲਾ ੧, ੩, ੪, ੫, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ :

ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ ਸ੍ਰੀਰਾਗੁ ਹੈ ਜੇ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 83)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਦੀ ਉਚਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ :

ਰਾਗਿਨ ਮੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਪਾਰਸ ਪਾਸ਼ਾਨ ਹੈ॥ (ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ, 376)

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ ਵਿੱਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ *ਰੇ ਪ* ਅਤੇ *ਪ ਰੇ* ਸੁਰ ਸੰਗਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਭ ਉਪਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਕਣ ਛੋਹ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ (ਗਰੇ ਸਰੇ)। ਇਹ ਰਾਗ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਗੰਭੀਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ **ਵਾਦੀ** : ਰਿਸ਼ਭ, **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪੰਚਮ, **ਥਾਟ** : ਪੂਰਵੀ, **ਸਮਾਂ** : ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ। **ਆਰੋਹ** : ਸ ਰੇ, ਮੇਂ ਪ, ਨੀ ਸਂ। **ਅਵਰੋਹ** : ਸਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮਂ ਗ ਰੇ, ਸ। **ਮੁੱਖ ਅੰਗ** : ਸ, ਰੇ, ਰੇ, ਪ, ਪ ਮਂ ਗ ਰੇ, ਰੇ, ਰੇ, ਸ।

ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ :

1. ਸ, ਸ ਰੇ ਰੇ, ਸ, ਗ ਰੇ ਮਂ ਗ ਰੇ, ਸ, ਸ ਰੇ ਰੇ ਧੁ, ਮਂ ਪ ਮਂ ਧੁ ਮਂ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸ।
2. ਸ, ਰੇ ਗਂ ਰੇ, ਰੇ ਰੇ ਮਂ ਪ, ਮਂ ਪ ਨੀ ਧੁ ਰੇਂ ਮਂ ਪ, ਮਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮਂ ਪ ਮਂ ਧੁ ਪ, ਪ ਮਂ ਧੁ ਮਂ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

+				2				0				3			
ਸਥਾਈ :				ਸਰੇ	ਨ਼ੀਸ	ਪ	ਪ	ਮ	ਧੁ	ਮਂ	ਮਂ	ਗ	ਰੇ	-	ਸ
				ਹS	ਰਿS	ਬਿ	ਨੁ	ਜੀ	S	ਉ	ਜ	ਲਿ	ਬ	S	ਲਿ
ਗਰੇ	-	-	ਸਰੇ	-	-	-	-	ਸ	ਨ਼ੀ	ਧ਼ੁ	ਪ਼	ਮ਼ਂ	ਪ਼	ਨ਼ੀ	ਸ
ਜਾ	S	S	ਉ	S	S	S	S	ਮੈ	S	ਆ	ਪ	ਣਾ	S	ਗੁ	ਰੁ
-	ਸ	-	ਨ਼ੀ	ਰੇ	ਰੇ	ਸ	-	-	ਸ	ਪ	ਪ	ਮ	ਧੁ	ਮਂ	ਗ
-	ਪੂ	S	ਛਿ	ਦੇ	ਖਿ	ਆ	S	S	ਅ	ਵ	ਰੁ	ਨਾ	S	ਹੀ	S
ਗਰੇ	-	ਸਰੇ	-												
ਥਾ	S	ਉ	S												
ਅੰਤਰਾ :								-	ਮਂ	ਮਂ	ਪ	ਨੀ	-	ਸਂ	ਸਂ
								S	ਮੋ	ਤੀ	ਤ	ਮੈ	S	ਦ	ਰ
-	ਸਂ	-	ਨੀ	ਰੇਂ-	-	ਸਂ	-	-	ਰੇਂਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	-	ਸਰੇਂ	-
S	ਊ	S	ਸ	ਰਹਿ	S	S	S	S	ਰਤ	ਨੀ	ਤ	ਹੋ	S	ਹਿ	S
-	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਂ	-	-	ਮਂਮਂ	ਪ	ਪ	ਨੀ	-	ਸਂ	-
S	ਜ	ੜਾ	S	ਉ	S	S	S	S	ਕਸ	ਤੂ	ਰਿ	ਕੁੰ	S	ਗੁ	S

-	ਸਂ	ਸਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	-	ਸਂ	ਸਂ	-	ਰੇਂ	-	ਰੇਂ	ਗਨੀ	-	ਸਰੇ	-
s	ਅ	ਗ	ਰਿ	ਚੋ	s	ਦ	ਨਿ	-	ਲੀ	-	ਪਿ	ਆ	s	ਵੇ	s
-	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਂ	-	ਸਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਪ	-	ਮਂ	ਗ
s	ਚਾ	s	s	ਉ	s	s	s	ਮ	ਤੁ	ਦੇ	ਖਿ	ਭੂ	s	ਲਾ	s
-	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸ	-	-	-	ਸਸ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮਂ	ਧੁ	ਮਂ	ਗ
s	ਵੀ	s	ਸ	ਰੈ	s	s	s	ਤੇਰਾ	ਚਿ	ਤਿ	ਨ	ਆ	s	ਵੇ	s
ਸਰੇ	-	-	ਸਰੇ												
ਨਾ	s	s	ਉ												

ਰਾਗ ਮਾਝ

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਰਾਗ ਮਾਝ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤੇ ਜਟਿਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਗਾਇਨ ਹਿਤ ਰੰਜਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਾਗ ਅਧੀਨ ਮਹਲਾ ੧, ੨, ੩, ੪, ੫ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿੱਚ ਗੰਧਾਰ ਦੇ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ **ਵਾਦੀ** : ਰਿਸ਼ਭ, **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪੰਚਮ, **ਥਾਟ** : ਖਮਾਜ ਅਤੇ **ਸਮਾਂ** : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲ ਪਹਿਰ ਹੈ। **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਣ। **ਆਰੋਹ** : ਸ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਂ। **ਅਵਰੋਹ** : ਸਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸ। **ਮੁੱਖ ਅੰਗ** : ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸ।

ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ :
1. ਸ ਰੇ ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸ, ਨੁੀ ਧ਼ ਪ਼ ਪ਼ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਰੇ, ਪ ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸ।
2. ਪ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਸਂ, ਗੁਂ ਰੇਂ, ਮਂ ਗੁਂ ਰੁੇਂ, ਗੁਂ ਸਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਂ, ਰੇਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਸਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸ।

ਦੀਪ ਚੰਦੀ ਤਾਲ

X			2				0			3			
ਸਥਾਈ:			ਧ	-	ਧਮ	ਪ	ਮਗ	ਮ	-	ਗੁ	-	ਰੇ	-
			ਹਉ	s	ਘੋs	s	ਲੀs	s	s	ਜੀ	s	ਉ	s
ਪ	-	-	ਪ	-	ਪ	-	ਧ	ਧ	-	ਧਮ	ਪ	ਮਗ	ਮ
ਘੋ	s	s	ਲਿ	s	ਘੁ	s	ਮਾs	s	s	ਈs	s	s	s
ਗੁ	ਰੇ	-	ਰੇਰੇ	ਮਮ	ਪ	ਪ	ਨੀ	-	-	ਸਂ	-	-	-
s	s	s	ਗੁਰ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਸੰ	s	s	ਤ	s	s	s
-	-	ਸਂ	ਸਂ	ਨੁੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	-	ਮਗ	ਮ	-	-
s	s	ਪਿ	ਆ	s	ਰੇ	s	ਜੀ	s	s	ਉ	s	s	s
ਗੁ	ਰੇ	-											
s	s	s											
ਅੰਤਰਾ:			ਰੇ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਸਂ	-	ਨੀ	ਨੀ	-	-
			ਮੇ	ਰਾ	ਮ	ਨੁ	ਲੋ	ਚੈ	s	ਗੁ	ਰ	s	s
-	-	-	ਸਂ	ਸਂ	ਸਂ	ਸਂ	ਰੇਂ	-	ਨੀ	ਸਂ	-	-	-
s	s	s	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਤਾ	s	s	ਈ	s	s	s

–	–	–	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗੁਂ	ਰੇਂ	–	–	–	–	–	–
s	s	s	ਬਿ	ਲ	ਪ	ਕ	ਰੇ	s	s	s	s	s	s
–	–	ਰੇਂ	ਗੁਂ	ਰੇਂ	ਗੁਂ	ਸਂ	ਰੇਂ	–	ਨੀ	ਸਂ	–	–	–
s	s	ਚਾ	ਤ੍ਰਿ	ਕ	ਕੀ	s	ਨਿਆ	s	s	ਈ	s	s	s
–	–	–	ਸਂ	ਸਂ	–	ਰੇਂ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	–	ਧ	–	ਪ	–
s	s	s	ਤ੍ਰਿ	ਖਾ	s	ਨ	ਉ	ਤ	s	ਰੇ	s	s	s
–	–	–	ਧ	–	ਪਮ	ਪ	ਮਗ	ਮ	–	ਗੁ	–	ਰੇ	–
s	s	s	ਸਾਂ	s	ਤਿs	ਨ	ਆs	s	s	ਵੇ	s	s	s
–	–	–	ਸਂਸਂ	ਸਂਸਂ	ਸਂ	ਰੇਂ	ਨ਼ੀ	–	–	ਧ	–	ਪ	–
s	s	s	ਬਿਨੁ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਸੈ	s	s	ਤ	s	s	s
–	–	ਪ	ਧ	–	ਪਮ	ਪ	ਮਗ	ਮ	–	ਗੁ	–	ਰੇ	–
s	s	ਪਿ	ਆ	s	ਰੇs	s	ਜੀs	s	s	ਉ	s	s	s
–	–	–											
s	s	s	*										

* ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕੀ ਅੰਤਰਿਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੋਕਤ ਸੁਰਲਿਪੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰੋ ਜੀ।

ਕੀਰਤਨ ਕਲਾਸਾਂ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਹਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ :

● ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਸੈਕਟਰ 34, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ● ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਲ ਆਸ਼ਰਮ, ਨੇੜੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ 27, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ● ਉਜਲ ਸਿੰਘ ਮਦਾਨ, 1470, ਸੈਕਟਰ 43-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

● ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਚਾ ਧੰਨ, ਫੇਜ਼ 3-ਬੀ-1, ਮੁਹਾਲੀ ● ਗਿ : ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ , 1612, ਫੇਜ਼-7, ਮੁਹਾਲੀ

● ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੇਨਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ● ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ ● ਸੰਗੀਤ ਭਾਰਤੀ, 99 ਬੀ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

● ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਵੀਰੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ● ਨੀਲਮ ਸੰਗੀਤ ਮੰਦਰ, ਪੰਡੋਰਾ ਮੁਹੱਲਾ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ

● ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਕੀਰਤਨ ਅਕੈਡਮੀ, ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ, ਜਲੰਧਰ ● ਬਾਵਰਾ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਕਾਲਜ, 20, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਗਰ (ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ), ਜਲੰਧਰ ● ਫਾਈਵ ਸਟਾਰ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾ, 276-ਆਰ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਜਲੰਧਰ ● ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਰਜਿ:) ਡਬਲਯੂ. ਜੀ. 578, ਸੂਰਜ ਗੰਜ, ਜਲੰਧਰ

● ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਾਲ, ਲਾਰੰਸ ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ● ਹੰਸਪਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ 232, ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

● ਸਚਦੇਵਾ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋਡ, ਮਲੋਟ ● ਮਸਤਾਨਾ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਅਕੈਡਮੀ, ਮਲੋਟ

● ਜੀ. ਐਸ. ਸਰਦਾਰ, 1-98, ਰਾਜਿੰਦਰ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ● ਗੁਰਮਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ● ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ, 69/2, ਪੁਡਾਪੁਕਰ ਰੋਡ, ਕਲੱਕਤਾ

Postal Regd. Number PB/0135/2000 RNI Regd. Number 46788/89 ISSN 0972-2335

JAI TIMBER TRADERS

Importer & Whole Seller of:

Malasian Sal, Nigerain Teak Newzeland Pine

and Assam Woods

2, Gulshan Park, Main Rohtak Road,
Nangloi, Delhi - 110 041
Phone : 5471967, 5485217
Telefax : 91-11-5470651
Mobile : 9810048604

"ALP - THE MARK OF QUALITY"

A joint venture with Nishikawa Rubber Company of Japan
(World leading company in EPDM weathstrips)

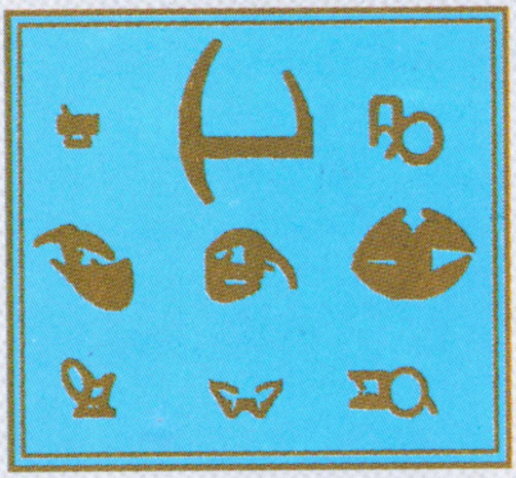

QUALITY SEALS FOR GLOBAL MARKET

Manufactuers of specialised EPDM rubber, sponge and flock products for the automotive original equipment and building markets

UNDER THE BRAND NAME OF ALP, WE MANUFACTURE

- **Flocked / PU Coated Glass Run Channels**
- **Celluar Profiles with Nylon Inserts**
- **PVC Trims**
- **Bus Body Building Profiles**
- **Windshield Rubber**
- **Co-extrubed Profiles / Trims**
- **PVC Sponge Seals**
- **Building Profiles**

The profiles comply with the most advanced international standards. Some of our esteemed customers are GM, Toyota, Lancer Mitsubishi, Honda Daewoo, Suzuki, Telco.

ALP

ANAND NISHIKAWA COMPANY LIMITED

An ISO 9002 Company
C- 10, Sector : 1, NOIDA (U.P.)
Phone : 0118 - 556528
email : anco.lalru@rmc.sprint.rpg.ems.vsnl.net.in
Visit us at : htto://wwwaindiannauto.com/alp